
ROBERT JAMES SHUTTLEWORTH ESQR.

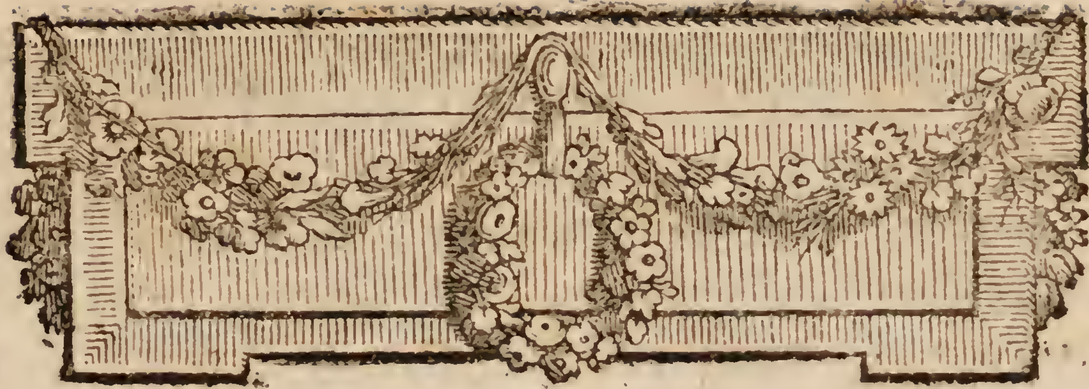
DE
SALVIA
DISSERTATIO INAVGVRALIS

QVAM
SVMMI NVMINIS AVSPICIIS
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO
CHRISTIANO FRIDERICO
CAROLO ALEXANDRO
MARGGRAVIO BRANDENBVRGICO BORVSSIAE AC SILESIAE
DVCE BVRGGRAVIO NORIMBERGENSI VTRIVSQVE
PRINCIPATVS REL. REL.

EX DECRETO
GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE
PRO
GRADV DOCTORIS
SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS
PRIVILEGIIS AC IMMVNITATIBVS RITE OBTINENDIS
AD DIEM AVG. MDCCLXXVII.
PLACIDAE ERVDITORVM DISQVISITIONI SVBIICIT
AVCTOR
ANDREAS ERNESTVS ETLINGER
CVLMBACENSIS.

ERLANGAE
TYPIS WOLFGANGI WALTHERI.

PROOEMIVM.

Si de ulla ſcientia, certe de hiſtoria naturali CICERONIS illud valet, quod adoleſcentiam alat, ſenectutem oblectet, ſecundas res ornet, adverſis perfugium ac ſolatium præbeat, delectet domi, non impediat foris, pernoctet nobiscum, peregrinetur, ruſticetur. Præcipue in rei herbariæ ſtudio utilitas cum jucunditate conjuncta manifeſte cuivis rerum intelligenti patent. Nullus terræ angulus adeo eſt abſtruſus, quin curioſo regni vegetabilis ſcrutatori non ſuaviſſimas modo, ſed ſaluberrimas quoque obſervationes inſtituendi det occaſionem. Quascunque terræ regiones peragramus, eas, ſive continuo æſtu torrentur, ſive æterna glacie rigent, ſive temperati cœli clementia foventur, inenarrabili ſtirpium copia et varietate abundare videmus. Quid amœnius, quid dulcius eſt ſpectaculo, quod tot florum ſpecies in campis, pratis, ſilvis, montibus, ipſisque adeo alpibus, innumeris pulcherrimisque coloribus ſuperbientes, oculis exhibent? Quid gratius

odore, quem illorum plurimi ſpargunt? Quid acceptius ſapore, quo multæ plantæ linguam feriunt? Quarum multiplicem fabricam quo attentius in radice, caule, foliis, fulcris, flore fructuque intuemur, eo magis multiplici animus adficitur oblectamento. Si fontes, rivos, amnes, fluvios, ſtagna, lacus perveſtigamus; ſi maris abyſſum, qua licet, perſcrutamur: ubique plantas offendimus, quae, ſi non ſemper pulchritudine oculos, aut grato ſenſu olfactum guſtumque alliciunt, inſolita ſæpius forma multo magis intellectum in ſui, creatorisque admirationem rapiunt. Nullus eſt lapis tam durus tamque exſuccus, quin licheni cuidam aut muſco hoſpitium præbere queat, vili quidem, ſi obiter adſpiciatur, ſed quem, oculo lente vitrea armato, curioſiori examine digniſſimum deprehendimus. Verum enim vero, non ſolam delectationem plantarum ſtudium adfert; utile æque eſt ac jucundum. Inter omnes conſtat, a benigniſſimo hujus univerſi opifice eum in finem vegetabilia eſſe condita, ut homini, reliquisque animalibus, partim cibos ad ſui conſervationem, partim medicamenta ad ſanitatem amiſſam reſtaurandam ſuppeditarent, plurimaque et uſitatiſſima remedia e regno vegetabili deſumi. Apparet igitur, quanta e diligenti rei herbariae cultura in medicinam redundet vtilitas. Sine ea enim non niſi mancam et imperfectam materiae medicae cognitionem acquirere licet. Certe pauca nobis pollicere-mur ab artifice, qui inſtrumentorum, quibus ad labores ſuos perficiendos vtitur, eſſet ignarus. Idem plane judicium ferendum eſt de medico, botanica non imbuto; ſiquidem medicamenta medici inſtrumenta ſunt. Neque deſunt exempla, ſi obſervationes medicas evolvimus, quæ probant, quantas noxas producat rei herbariæ ignorantia.

Tanta

Tanta cum ſit utilitas jucundæ hujus ſcientiæ, non ſolum ſemper eam, ſicut meretur, dilexi et amavi, ſed etiam, ſpecimen inaugurale nunc exhibiturus, ex eadem ſcribendi materiam depromere conſtitui. Elegi itaque genus quoddam, quod plures comprehendit ſpecies: has, quantum exiguæ meæ vires permiſerunt, partim ipſe examinavi; partim deſcriptiones et icones auctorum conſului atque inter ſe contuli. De his, quod compertum habeo, aut verum mihi videtur, tradam; ſpeciei in officinis præ reliquis uſitatæ examen chemicum annectam, tandemque vires medicas ſuccincte indicabo. Quod reliquum eſt, LECTOREM BENEVOLVM enixe rogo, ut haſce pagellas juveniles eſſe primitias, meminerit.

§. I.

Salviae in antiquiſſimis Romanorum et Græcorum ſcriptis medicis, botanicis et œconomicis fit mentio. Nec mirum, plantam in Oriente indigenam, odori ac ſapori adeo acceptam, qualis Salvia officinalis vere eſt, jamdudum veteribus innotuiſſe et inter ἐυπόριϛα relatam fuiſſe. Nec ſucceſſu temporis uſus Salviæ umquam plane eviluit; ſed potius ad noſtra uſque tempora omnes et medici et œconomi virtutes ejus laudant. Cum harum cognitione etiam nomen, quod unicum apud Romanos fuit, cujus ſynonyma nulla in eorum monumentis oſtendi poſſunt, ad recentiores tranſiit, ita tamen, ut non ſemper unice ſpecies, quam dixi, eo deſignaretur, ſed recentioribus temporibus aliæ quædam ſpecies accederent, et tandem vaſtum illud genus, quod jam pertractare aggredior, idem nomen ceu genericum vocabulum acciperet. Nonnulli quidem botani-

 ci,

ci, ad plantas aliquas genere diversissimas appellandas Salviæ nomine abusi sunt. Sic a DODONAEO, CASPARO BAVHINO, VAILLANTIO aliisque Teucrium Scorodonia LINN. Salvia agrestis; sic ab eodem DODONAEO, COMMELINO aliisque Asplenium Ruta muraria LINN. Salvia vitæ dicta fuit. Vt alias taceam.

Quod ad etymologiam nominis attinet; nonnulli auctores a saliva, quam allicere dicitur, derivandum esse contendunt. Sed a salvando potius denominatam fuisse Salviam, cum RAIO, TOVRNEFORTIO aliisque probabile mihi videtur. Superioribus enim temporibus tantæ illi tamque heroicæ virtutes tribuebantur, ut etiam in *Schola Salernitana* quæri potuerit:

Cur moriatur homo, cui Salvia crescit in horto?

et responderi:

Contra vim mortis non est medicamen in hortis.

§. II.

Quum in superiori paragrapho annotaverim, Salviam officininalem veteribus fuisse familiarem, et nuperioribus seculis alias plantas, ipsi congeneres, idem nomen reportasse; operæ pretium erit disquirere: quatenus illa, quænam ex his, et sub quibusnam nominibus, veteribus notæ fuerint.

ΕΛΕΛΙΣΦΑΚΟΣ, aliis ἐλαφόβοσκος, aliis σφαγνὸν, secundum DIOSCORIDEM in *Mat. med. Lib. III. cap.* 40. est frutex oblongus, ramis numerosis, virgas habens quadrangulas et albidas, folia vero malo cydoniæ similia,

sed

ſed longiora, aſperiora et craſſiora, ſicut attritæ veſtes ita hirſuta, ut villi ægre animadvertantur, ſubalbida, valde ſuaveolentia, ſimul vero nonnihil graveolentia. Fructus in ſummitatibus caulium, ut in Hormino ſilveſtri naſcitur. THEOPHRASTVS in *Hiſt. plant. Lib. VI. cap. III.* differentiam inter σφάκελον et ἐλελίσφακον quidem affert, ſed parum luminis addit. Majoris vero confuſionis auctor eſſe poſſet PLINIVS in *Hiſt. nat. Lib. XXII. cap.* 25. dum elelisphacon inter lentes refert. Sine dubio ſimilitudine nominum, lentis nempe a Græcis φακὸς dictæ, et σφάκου ſeductus, ibi meminit Salviæ, ubi nemo expectaret. Omnes deſcriptiones elelisphaci, quas veteres reliquerunt, ſi comparamus una cum viribus illi adſcriptis, facile videmus, illos intellexiſſe ſub hoc nomine S. officinalem majorem L. HARDVINVS quidem, in notis ad PLINIVM, aſſerit, noſtros herbarios elelisphacon veterum ignorare; quod ideo factum eſſe, vt PLINIVM ſuum ab errore vindicare et variam lectionem, quam adducit, melius explicare poſſet, quilibet intelligit.

ΣΦΑΚΕΛΟΝ, vel vt nonnulli legunt σφακὸν THEOPHRASTI quidam pro Teucrio Scorodonia LINN. habent. Sed nimia inter hanc plantam et S. officinalem majorem eſt differentia, cum ſecundum THEOPHRASTVM ἐλελίσφακος et σφάκελος in eo tantum differant, quod huic folium laevius, contractius, minusque ſqualens, illi vero ſcabrius ſit. Hanc igitur plantam pro S. officinali minore aſſumi poſſe vix dubito, cum diſcrimen a THEOPHRASTO traditum ad hanc optime quadret. Eo magis ideo, mea quidem ſententia, falluntur, qui Sphacelum Salviam officinalem majorem eſſe putant. Nullam enim

enim nobis cognitam Salviae speciem hoc modo jure quodam pro elelisphaco habere possemus, cum ea, quam dedi, explicatione utraque planta nobis sit nota.

ΟΡΜΙΝΟΝ apud plurimos historiæ naturalis scriptores veteres occurrit. DIOSCORIDES *Lib. III. c.* 145. THEOPHRAST. *Hist. plant. Lib. VIII. cap.* I. et *cap.* 7. PLINIVS *hist. nat. Lib. XVII. cap.* 7. et *cap.* 10. *Lib. XXII. cap.* 25. ejusdem meminerunt. DIOSCORIDES optime illud describit, dum: „Horminum, inquit, herba est foliis marrubio (πρασίῳ) similis, caule quadrangulo, semicubitali, circa quem eminentiæ siliquis similes conspiciuntur, quæ quidem radicem versus spectant, et in quibus semen diversum recluditur; siquidem in sylvestri rotundum et fuscum reperitur, at in altero oblongius et nigrum.„ Hoc posterius S. Horminum L. esse, certum videtur, et quidem forsan varietas flore purpurascente. PLINIVS, ubi de hormino loquitur, denuo errorem commisit. Nam hormini folia porro similia esse dicit. Hoc sine dubio scripsit seductus affinitate verborum πράσον, quod significat porrum, et πράσιον, marrubium. HARDVINVS quidem lectionem PLINII laudandam esse contendit, cum hormini folia arundinaceis et porraceis sint propiora, quam marrubiaceis; sed hanc similitudinem me plane videre non posse, ingenue fateor. THEOPHRASTVS horminum refert ad fruges quæ æstate seri debent. Hodie quidem tantum abest, ut agricolæ illud serant, ut ne noverint quidem. Sed hanc ob caussam negare, horminum THEOPHRASTI esse eandem plantam, quam nos hodie hoc nomine insignimus, iniquum esset, cum plures plantæ eandem habuerint sortem. Antiquis vero temporibus

bus ad cibos uſurpatum fuiſſe, certum eſt, cum HIPPOCRATES illius meminerit *de victus ratione Lib. II. pag.* 356. ex edit. FOES. et GALENVS *de alim. fac.* Quid ſub Hormino ſylveſtri veteres intellexerint, explicatu omnino difficile arbitror. Nonnulli quidem putant, eſſe S. Sclaream, ſed in hac caules ſunt ſemicubitalibus majores, calyces ſeminiferi erecti, et character a DIOSCORIDE additus deficit, cum Sclareæ ſemen Hormino nigritie vix cedat. Alii credunt, Horminum ſylveſtre denotare S. pratenſem L. hæc vero etiam ſemine gaudet nigro, et reliqua ſigna a DIOSCORIDE tradita deſunt. Forſan igitur Hormini varietatem intelligi aſſumendum eſt, quæ ratione coloris ſeminis et fortaſſe ſimul ratione coloris comæ differt, quod iam opinatus eſt I. BAVHINVS.

ΑΙΘΙΟΠΙΣ a DIOSCORIDE *Lib. IV. cap.* 105. et PLINIO *Lib. XXVII. cap.* 4. deſcribitur. Verum eſt, multa ab his auctoribus adducta ſigna ad noſtram quadrare Salviæ ſpeciem, Aethiopidis nomine notam; nonnulla tamen ſunt contraria. Sic folia ſunt verbaſco ſimilia, perquam hirſuta et denſa, circa imam radicem orbem conficientia; caulis quadrangulus, craſſus et ſcaber, multas alas emittens. At ſemen nec ervo ſimile, nec in ſingulis vaſculis geminum eſt, id quod DIOSCORIDES de ſua Aethiopide prædicat, triangulare potius, multo minus quam ervum, fuſcum et quatuor ſemina in quovis calyce; niſi aſſumere velimus, calyces, a DIOSCORIDE, et quidem forſitan obiter tantum luſtratos, ſemina duo abortiva, duoque perfecta continuiſſe, quæ in hoc caſu rotundiora, ſolitoque aliquanto majora fuiſſe potuerunt.

Sed nec radices ſiccatæ nigreſcunt. DODONAEVS Aethiopidem veterum cum noſtra eandem eſſe ſtatuit, exhibet enim iconem S. Aethiopidis, et fere eandem adjungit deſcriptionem, quam DIOSCORIDES dedit. Ejus ſententiam alii deinde amplexi ſunt. At nobis ea adhuc videtur dubia.

Alii plures Salviæ ſpecies a veteribus deſcribi putarunt. Sic σιδηρίτις DIOSCOR. *Lib. IV. cap.* 33. ſecundum nonnullos S. Sclarea eſt. Nimia vero in deſcriptione hujus plantæ intercedit differentia, quam ut pluribus id oſtendere opus ſit.

§. III.

Hæc tria veterum genera, Salviæ, Hormini et Aethiopidis a CLVSIO, DODONAEO, TABERNAEMONTANO aliisque ejus ævi botanicis aſſumta fuerunt, ſine ulla generici characteris determinatione. Poſtquam autem de claſſificatione accuratiore inceperint cogitare Botanici: hæ quoque plantæ non ſunt neglectæ. I. BAVHINVS in *Hiſt. plant. T. III. p.* 305. *ſeqq.* tria conſtituit genera, nempe Saluiam, Horminum et Gallitrichum, quæ inter plantas verticillatas, flores galeatos ferentes, refert. C. BAVHINVS veteres imitatus, Salviam, Horminum et Aethiopidem aſſumſit. MORISSONVS in *Hiſt. plant. T. III. p.* 391. *ſeqq.* in duo genera diviſit noſtras herbas, nempe Horminum, quod ſecundum illum pertinet ad plantas galeatas, verticillis per intervalla denſius diſpoſitis, et Salviam, quæ ab illo verticillis laxius diſpoſitis ſolummodo differt. RAIVS in *Hiſt. plant. p.* 509. *et* 542. Salvias ad

ad duas diverſas refert claſſes, nempe Salvias proprie dictas ad plantas verticillatas fruticoſas, quarum notæ genericæ ſunt flores magni, hiantes, in ſpicis laxis, e verticillis aliquantulum diſtantibus compoſitis; Hormina vero ad plantas verticillatas herbaceas, quorum notæ ſunt flores in ſpicis longis et laxis ſeu ex verticillis longius a ſe invicem remotis conſtructis. RIVINVS in *Ord. plant. flor. irreg. monop. p.* 10. *et* 13. eadem duo aſſumit genera, quæ RAIVS habet. Vtrumque refert ad plantas barba tripartita et galea diviſa. Hormini character genericus eſt galea adunca. Reprehendit ibidem auctores, qui S. verticillatam L. (ſine dubio enim illius Horminum ſpurium ſecundum iconem hæc, nec alia, eſt ſpecies) ad Hormina referunt, etſi non addat, ad quodnam genus ſit referenda. Salviam galea minus arcuata et barba emarginata ab Hormino diſtinguit. Hæc vero ſigna omnia nondum ſufficiebant ad diſtinctam harum plantarum cognitionem. Ideo TOVRNEFORTIVS in *Inſt. r. h. p.* 178. *ſeqq.* tria conſtituit genera, Horminum, Sclaream et Salviam. Hormino, ex ejus mente, eſt labium ſuperius parvum galeatum, inferius tripartitum: lacinia media excavata. Sclareæ labium ſuperius falcatum, inferius vero, eodem modo ac in Hormino, tripartitum, lacinia media excavata. Salvia diſtinguitur labio ſuperiore modo fornicato, modo falcato, inferiore tripartito, nequaquam vero excavato, ſed plano, et ſtaminibus os hyoides quodammodo repræſentantibus. Et ſic non mirum eſt, apud hunc auctorem genus Hormini valde decreviſſe, cum in duo diviſum, et nonnullæ ſpecies ad Salviam translatæ fuerint. Præter plurimos alios, noviſſime virum ſummum ſecutus eſt cel. MILLERVS, licet notas paullulum a

Tournefortianis differentes constituat. B. HEISTERVS vero, his tribus generibus non contentus, tot fere, quot species sunt, fabricari non dubitavit. Praeterea enim ipsi genera sunt *Horstia*, quae est Saliva nutans L.; *Sclareastrum*, quod S. aurea L.; *Schraderia*, S. canariensis L.; *Iungia*, S. mexicana L.; *Glutinaria*, S. glutinosa L., et forte plura, quorum mentionem b. FABRICIVS, cui istorum notitiam debemus, facere neglexit. Tandem Sueciae decus, Eques de LINNÉ surrexit, et omnia genera a prioribus Botanicis assumta in unum, sub nomine Salviae, contraxit. Retinuit quidem nomen Hormini, sed ad aliud genus designandum, cui duae sunt species, quarum altera in recentioribus *systematis naturae* editionibus etiam ad Salvias est translata. Hodie plurimi LINNEVM imitantur, unum modo Salviae genus assumentes.

§. IIII.

Eruendus nunc est character genericus Salviae, in eo sensu sumtae, ut Salviae, Hormina et Sclareae aliorum auctorum sub illa comprehendantur.

CAL. *Perianthium* monophyllum, tubuloso-campanulatum, angulatum, bilabiatum: *labio superiore* adscendente, tridentato: *inferiore* bidentato: denticulis profundius divisis.

COROLL. monopetala, bilabiata. *Tubus* brevissimus. *Faux* ampliata, compressa. *Labium superius* adscendens, concavum, compressum, emarginatum; *inferius* superiori latius, trifidum: *lacinia media* majore emarginata.

STAM.

STAM. *Filamenta* duo brevia, terminata, cotyla, cui transverſim incumbit *vectis* filiformis, craſſitie filamenti, cujus apici vel utrique, vel ſuperiori tantum inſidet *Anthera* oblonga, unilocularis. Inter hæc *duo alia* minuta, *antheris* ſubrotundis effœtis capitata.

PIST. *Germen* quadrifidum, *diſco* orbiculato, carnoſo inſidens. *Stylus* filiformis, corolla longior. *Stigma* bifidum: lacinia ſuperiore breviore, adſcendente.

PER. nullum. *Cal.* connivens ſemina in fundo continet.

SEM. quatuor, ſubrotunda, baſi angulata.

Si Salviæ ſtamina cum ſtaminibus plantarum verticillatarum e didynamia gymnoſperma comparantur: illico apparet, par exterius, perfectum, horum longioribus, interius autem, imperfectum, brevioribus reſpondere. De hujus præſentia unumquemque αὐτοψία convincere poteſt, qui Salviæ, quæcumque illa demum ſit, florem aperire et inſpicere non recuſat. Recte igitur perill. LINNEVS et b. ZINNIVS in omnibus Salviis rudimenta ſtaminum, ſed ſterilia, reperiri dixerunt; neque audiendus eſt cl. ADANSONVS, qui talia adeſſe negat in libro: *Familles des plantes tom.* 2. *p.* 181.

Hæc ſtamina imperfecta, ſeu rudimenta ſtaminum, non aliter in Salviis conformata ſunt, quam in Rosmarino, Lycopode, Cunila, Monarda, Ziziphora reliquisque plantis verticillatis, a perill. LINNEO ad diandriam relatis. Tanto magis perfectorum fabrica ab ea, quam in reliquis verticillatis; immo in toto regno vegetabili,

 qua-

quatenus nobis innotuit, obſervare licet, recedit. Vbinam reperiamus plantam, cujus filamentum apice non antheram, ſed aliud filum, laxe ſibi adnexum, facileque avellendum, proferat, quale in Salvia quacunque videmus? Quomodo, quæſo, hæ partes ſtaminis, ἀνωμάλως conformati, ſi accurate loqui volumus, appellandæ ſunt? An filamentum inferius, e pariete corollæ interno oriundum, an potius alterum, huic incumbens, verum eſt ſtaminis filamentum? Vectem dixi, hujus enim formam imitatur. Hic vectis modo rectus eſt, modo curvus. Monuimus in aliis ſpeciebus utrumque, in aliis alterum tantum cruſculum, et quidem ſuperius, anthera inſtructum eſſe. Vbi hæc anthera caret, ejus loco ponduſculum, vt perill. HALLERVS appellat, foliaceum, vel glandula, ſecundum perill. LINNEVM, conſpicitur, quæ interdum exiguam pollinis copiam ſuppeditat, vt potius antheram ſterilem aut parum fertilem, quam veram glandulam eſſe, in aprico ſit. Haberemus igitur, in quolibet flore ſex antheras, ſi reliquarum plantarum verticillatarum analogia tot aſſumere permitteret. Hujus anomaliæ clavem, antheris accurate examinatis, me reperiſſe puto. Obſervavi enim, ſingulas uniloculares eſſe. Analogia vero in ſingulo filamento antheras biloculares requirit; id ergo, quod ſupra in charactere generico, loquendi uſum inter botanicos receptum, ſequutus, antheras vecti inſidentes, dixi, loculos antheræ mediante vecte disjunctos potius eſſe, arbitror; quorum alter, ut etiam in aliis plantis fieri ſolet, nonnumquam ſterileſcit. Hoc poſito, vectis nullo modo pro filamento quodam haberi poteſt, ſed lamina, utrumque loculum antheraceum connectente, in figuram filiformem elongata dici meretur. Hujusce laminæ dilatatio non abſimilis, verum haud adeo

longa

longa et anomala in Origano obſervatur, qua ill. CRANZIVS ſibi imponi paſſus eſt, ut ei octo antheras tribueret. Vid. *Stirp. Auſtr. faſc. IV. p.* 283.

Inſolita iſta, de qua locutus ſum, ſtaminum Salviæ ſtructura, characterem generis quam maxime eſſentialem ſuppeditat. Conf. LINN. *gen. pl. l. c.* HALL. *enum. ſt. Helv. p.* 638. aliosque. Proximus Salviæ eſt Rosmarinus, cujus ſtaminum ſuperior pars vecti Salviæ ſimilis deprehenditur; quam ob cauſſam quæri poteſt, anne Rosmarinus pro Salviæ ſpecie potius, quam proprii generis planta ſit habendus? Equidem characterem hujus eſſentialem, partem prædictam, a filamento diſcretam, in illo non invenio; e contrario in utriusque flore tot differentiæ occurrunt, ut, ſi meam qualemcunque ſententiam proferre fas eſt, Rosmarini genus abolendum eſſe non exiſtimem; præcipue, cum ſpecierum Salviæ numerus adeo magnus jam exſiſtat, ut temere eum augere inconſultum videatur.

Vt cognitio huius generis aliquanto facilior reddatur, in ſectiones quasdam illud partiri viſum eſt. In his conſtituendis TOVRNEFORTIVM ſequar, cujus genera ſequentes ſuppeditant ſubdiviſiones:

I. SALVIA. TOVRN. *inſt. r. h. p.* 180. *tab.* 83. Huic *calyx* amplior. *Cor.* Labium ſuperius fere rectum; inferius planum aut lateribus reflexum. *Stam.* Vectis curvus (os hyoides quodammodo repræſentans. TOVRN.), utroque apice antherifero.

II. HORMINVM. TOVRN. *p.* 178. *t.* 82. *Calyx* ore vix ampliato. *Cor.* Labium ſuperius adſcendens, breve; infe-

inferioris lacinia media cochlearis inſtar excavata. *Stam.* vectis rectus, inferiori cruſculo expanſione petalode cava terminato.

III. SCLAREA. TOVRN. *p.* 179. *t.* 82. *Cal.* fere Hormini. *Cor.* Labium ſuperius erectum, falcatum; inferioris lacinia media concava. *Stam.* Vectis falcatus, cruſculo inferiore glandula terminato.

Foliatio, obſervante LINNEO, in genere Salviæ eſt obvoluta. Omnium ſpecierum caules ſunt tetragoni: angulis interdum acutis, interdum obtuſis. Salviæ T. folia denſius venoſa ac rugoſa habent.

§. V.

Disquirendæ nunc veniunt ſpecies, quæ ad Salviæ genus referri merentur.

I. SALVIAE T.

1. S. *officinalis* foliis lanceolato ovatis crenulatis, verticillis paucifloris, calycibus mucronatis.

Salvia officinalis. LINN. *ſpec. plant. p.34.*

α. Salvia maior. DODON. *Pempt. 290.* TABERN. *hiſt. p. 760.* LOBEL. *Icon. 554.* MORIS. *hiſt. 3. p. 399. ſect. 11. tab. 15. f. 1.* BLAKWELL. *herb. Cent. 1. tab. 71.*

Salvia latifolia. BAVH. *hiſt. 3. 304.* RIVIN. *monop. tab. 123. f. 1.*

a. Salvia major foliis albidis. C. BAVH. *pin. 237.*

b. Salvia latifolia aurea. MORIS. *hiſt. 3. p. 399.*

β. Sal-

β. Salvia minor. DODON. *pempt. 290.* TABERN. *hist. 761.* LOBEL. *Icon. 555.* MORIS. *hist. 3. p. 400. f. 11. tab. 15. f. 11.* RIV. *monop. tab. 123. f. 2.* BLAKWELL. *herb. cent. 1. tab. 71.*

a. Salvia minor foliis variegatis. C. BAUH. *pin 237.*

b. Salvia minor ſinuata, foliis per limbum aureis. MORIS. *hist. 3. p. 40.*

Habitat in Hiſpania, Gallia, Italia, Dalmatia, Ucrania, circa Conſtantinopolin, in Sibiria. Frutex.

Caules fruticoſi, juniores tetragoni, tomentoſi, adultiores teretiuſculi. Folia petiolata ovato-lanceolata, crenulata, acutiuſcula, ſubtomentoſa, rugis minimis exaſperata, venoſa. Verticilli ſexflori, in racemum digeſti, nonnumquam fere ſecundum. Bracteæ calyce breviores, ovatæ, integerrimæ, acutæ, concavæ, nervoſæ, deciduæ. Pedunculi breves. Calycis dentes mucronati. Corolla dilute cœrulea, tubo albo lineis cœruleis ſtriato, labio inferiore ad baſin maculato. — Var. β. differt a priore foliis anguſtioribus et magis tomentoſis, plerumque auriculatis; floribus minoribus et colore ſaturatius cœruleo. Interdum variat flore albo.

2. S. *grandiflora* foliis cordato-oblongis crenatis, verticillis multifloris, calycibus acutis.

Salvia tomentoſa. MILL. *dict. e verſ. pl. rev.* PANZERI *tom. 4. p. 49. n. 2.*

α. Salvia flore magno. RIV. *monop. t. 127. opt.*

β. Salvia latifolia ſerrata. BAUH. *pin. 237.*

Salvia ſerrata criſpa. BAUH. *hist 3. p. 305.* MORIS. *hist. 3. p. 399. ſ. 11. tab. 15. f. 7.*

Salvia criſpa. RIV. *monop. tab. 126. bon.*

Habitat . . . . Frutex.

Caules quam in præcedente altiores, obtufi. Folia majora (inferiora fæpe palmaria et ultra) cordata, oblonga, obtufiufcula, crenis rugisque majoribus, viridiora. Verticilli duodecimflori, numerofiores, ita ut racemus fit longior. Bracteæ longitudine calycis, vel etiam longiores, in longius acumen productæ, magis perfiftentes. Cal. et Corolla plus quam duplo majores, ille magis compreffus, labiis magis divergentibus; dentibus acutis, nec mucronatis; hæc labio fuperiore magis pubefcente, inferiore elegantius maculato et punctato. — Var. β. ex mente ill. GLEDITSCHII ad hanc potius quam præcedentem fpeciem referenda, differt foliis magis ovatis et tomentofis, ferratis, crifpis. Rarius floret. — Odor faporque præcedentis.

3. *S. cretica* foliis lanceolatis crenatis, calycibus diphyllis. LINN. *fpec. plant. p.* 33. SCHREBER *in nov. act. n. c. tom. III. obf.* 92. *p.* 479.

Salvia foliis peranguftis finuatis, longis petiolis infidentibus, lanuginofa. PLVK. *phyt. tab.* 57. *f.* 1. fine flore.

Salvia cretica anguftifolia. CLVS. *hift. p.* 343.

Salvia tenuifolia. RIVIN. *monop. t.* 128. *bon.*

Habitat in Creta. Frutex.

Caules erecti, tomentofi. Folia longe petiolata, lanceolata, crenulata, obtufa. Bracteæ ovatæ, integræ. Calyx diphyllus, foliolis fubæqualibus: fuperiore tridentato, inferiore femibifido. Corolla calyce longior. Styli duo, longitudine labii fuperioris, ftigmata fimplicia. Ill. SCHREBER l. c. — Pro mera varietate S. officinalis a quibusdam habetur.

4. *S. baccifera* foliis ovato-lanceolatis crenulatis obtufis tomentofis, verticillis paucifloris, calycibus acutis.

Salvia pomifera. LINN. *fp. pl. p.* 34.

Sal-

Salvia cretica pomifera. CLVS. *hiſt. p. 343.* (et non pomifera. ID. *ibid.*) MORIS. *hiſt. 3. p. 399. ſect. 11. tab. 15. f. 4.* PLVK. *alm. 329 tab. 57. f. 2. et forte etiam 4.*

Salvia baccifera. BAVH. *pin. 237.* TOVRN. *inſt. p. 181.* RIV. *monop. tab. 125.*

Salvia cretica baccifera. CAM. *epit. 476. ic. b.*

Salvia cretica cum gallis. GESN. *op. a perill.* SCHMIDEL *ed. 2. faſcic. 1. p. 19. tab. 8. f. 24.*

Salvia gallifera cretica. BAVH. *hiſt. 3. p. 306.*

Salvia quinquefolia. RIVIN. *monop. t. 131.*

Habitat in Creta, Syria. Frutex.

Caulis fruticoſus, obtuſus, tomento canus. Folia ut in S. officinali, ſed obſcurius crenulata, obtuſiora, tomento denſiore candicantia; plerumque baſi auricula duplici, paſſim etiam quadruplici aucta. Petioli longiores, tomento candido obducti. Verticilli remoti, ſexflori. Bracteæ ut in S. officinali, ſed obtuſæ. Flores minores. Calyx villoſus, labio ſuperiore tridentato, dentibus æqualibus, inferiore bifido, dentibus paullo latioribus, omnibus acutis. Corolla cœrulea, rarius alba. Stam. crus inferius anthera inſtructum. Stylus corolla longior. — Planta, cujus icon in opere Plukenetiano exſtat, differt foliis brevioribus et rotundioribus; quale exemplum, et quidem foliis plerisque baſi utrinque auricula magna auctis, in horto ſicco ill. SCHREBERI vidi. — Hæc Salvia in Creta gallas magnitudine et figura pomorum minorum profert, ſeſſiles et ſtipitatas, villoſas, cum pane aut in acetariis eſculentas (ANGVILLARA *ſemplici p. 202.*) quæ ibidem in foris veneunt. Φασκομήλια Græcorum neotericorum.

5. *S. fragifera* foliis cordato-oblongis crenulatis obtuſis tomentoſis, floribus ſubſpicatis, calycibus trifidis.

Salvia cretica fruteſcens, pomifera, foliis longioribus incanis et criſpis. TOVRNEF. *coroll. 10. voy. tom. I. p. 92. tab. 92. opt.*

Sal-

Salvia crifpa. RIVIN. *monop. tab.125. bon.* (non confundenda cum ea ejusdem nominis, quam ad fpeciem 2. allegavi.)

Habitat in Creta. TOVRNEF. *Palæftina, Syria.* POCOCK. *Frutex.*

Caulis bi-f. tripedalis, fruticofus, inferne rubefcens, superne, ficut rami, tomentofus albidus. Folia cordata, oblonga, crenulata, obtufa, rugis parvis exafperata, tomentofa, margine undulata, bi-f. tripollicaria. Petioli breves. Racemi breves, fpiciformes, terminales lateralesque, erecti. Pedunculi oppofiti, trifidi, breviffimi. Bracteæ ovatæ, obtufæ, deciduæ. Flores magni. Calyx campanulatus, femitrifidus: lacinia fuperiore femiorbiculata, obfolete tridentata, inferioribus ovatis, rotundatis, breviffime mucronatis. Margo purpurafcit. Corollæ labium fuperius magnum, fornicatum, vix emarginatum, externe pubefcens, cœrulefcens; labii inferioris lacinia media lateribus modice reflexa, lata, emarginata, pallide cœrulea: bafi punctis albis adfperfa. Semina ovalia, nigricantia. Odor Salviæ, Lavandulæ odoris quodammodo particeps. — Hæc producit quoque in patria fua, ut S. baccifera, gallas, diametri pollicaris, villofas, fæpe foliofas, carne dura fubdiaphana, fapida farctas, in foris venales fub nomine pomorum Salviæ (pommes de fauge). Quam ob rem TOVRNEFORTIVS de calyce dicat *p.93.* quod fit découpé irrégulièrement en cinq pointes, non capio, cum neque exemplum ficcum, in herbario ill. SCHREBERI a me vifum, neque icon ipfius fummi viri, in loco natali delineata, fimile quid monftret. — Hanc cum antecedente perill. a LINNÉ fub nomine *Salviæ pomiferæ* comprehendit *fp. pl. p.34.*

6. *S. acetabulofa* foliis obovatis dentatis, calycibus campanulatis patentibus pilofis, caule fruticulofo. LINN. *mant. p.25.*

Salvia peregrina Rauwolfii. GESN. *op. a perill.* SCHMIDELIO *ed.1. p.121. tab.12. f.103. bon.*

Sal-

Salvia orientalis frutefcens, foliis circinatis, acetabulis moluccæ. TOVRN. *coroll. 10.*

Salvia cifti folio. PLVK. *phyt. tab. 57. f. 5. fine flore.*

Habitat in Oriente. Perennis.

Caulis fruticulofus, ramofus. Folia petiolata, obovata, fubdentata, fubtus tomentofa. Verticilli fexflori, racemum formantes. Bracteæ ovatæ, integerrimæ, acuminatæ, glabræ, ciliatæ, calyce minores. Calyx amplus, patens, quinquedentatus. Corolla ex albido purpurafcens, calyce longior; labio fuperiore recto, bifido. Stylus corolla duplo longior.

7. S. *africana* foliis fubrotundis ferratis, bafi truncatis dentatis. LINN. *fpec. plant. p.* 38. MILL. *ic.* 150. *tab.* 225. *f.* 1. *ed. germ. pl. rev.* PANZERI *t.* 234.

Salvia africana. RIV. *monop. t. 130.*

Salvia africana frutefcens, folio fcorodoniæ, flore violaceo. COMM. *hort. 2. p. 181. t. 91.*

Habitat in Africa meridionali. Frutex.

Caulis ramofus, candida et brevi lanugine obfitus. Folia inferiora ovata, ferrato-dentata, fuperiora anguftiora magisque integra. Verticilli plerumque triflori, in racemum digefti. Corolla cœrulea. Labium fuperius longum, emarginatum, inferioris lacinia media maxima, emarginata, deflexa.

8. S. *colorata* foliis ellipticis fubintegerrimis, tomentofis, calycibus limbo membranaceo colorato. LINN. *fyft. veget. p.* 66.

Horminum africanum frutefcens, cifti feminæ foliis fubrotundis. MORIS. *hift. 3. fect. 11. tab. 16.*

Salvia integerrima. MILLER. *ic. 150. tab. 225. f. 2. ed. germ. pl. rev.* PANZERI *tab. 234.*

Habitat ad promontorium b. ſpei. Frutex.

Caulis ſexpedalis, tomentoſus. Folia ovalia ſ. elliptica, tomentoſa, inferiora ſerrulata, ſuperiora integerrima, omnia acutiuſcula, rugoſa, petiolis brevibus dilatatis inſidentia. (Inferiora rarius auriculata LINN.) Verticilli circiter ſexflori, in racemum digeſti. Bracteæ ovatæ ſ. orbiculatæ, calycibus multo breviores; bracteolæ ſimiles, minores, ciliatæ. Calyx magnus campanulatus, villoſus, limbo cœruleſcente, quinquedentato: dentibus inæqualibus, rotundatis, mucronatis; poſt antheſin magis ampliato et ſicciori. Corolla calyce duplo longior, cœrulea; labium ſuperius erectum, falcatum, emarginatum, villoſum; inferius laciniis lateralibus oblongis, margine reflexis; media maxima, emarginata. Staminum vectes corolla breviores, curvi; cruſculo inferiore brevi, glandulifero. Stylus labio ſuperiore longior, cœruleus.

9. S. *aurea* foliis ſubrotundis integerrimis, baſi truncatis dentatis. LINN. *ſpec. plant. p.* 38.

Salvia africana fruteſcens, folio ſubrotundo glauco, flore magno aureo. COMMEL. *hort. 2. p. 183. tab. 92.*

Salvia folio glauco. RIVIN. *monop. tab. 130. f. 2? ſine flore.*

Habitat ad caput b. ſpei. Frutex.

Caulis fruticoſus, ramis teretibus, fuſcis, ramulis tetragonis tomentoſis. Folia ſubrotundo-ovata, integerrima, acuta, coriacea, avenia, tomento denſiſſimo glauco obducta. Racemus terminalis. Flores oppoſiti pedunculis brevibus inſidentes. Calyx campanulatus, baſi villoſus, limbo amplo, rubicundo, venulis copioſis reticulato, trifido: laciniis rotundatis: ſuperiore majore triloba. Corolla maxima. Labium ſuperius falcatum, aureum; inferius trifidum, ſanguineum baſi maculatum: lacinia media biloba, lateribus reflexa, nec concava. Stam. vectes corolla breviores, cruſculo infimo brevi glandulifero.

10. *S. paniculata* foliis obovato-cuneiformibus, denticulatis nudis, caule frutefcente. LINN. *mant.* 25.

Salvia minor æthiopica, foliis chamælæagni afperis. MORIS. *hift. 3. p. 400. fect. 11. tab. 16. f. 19.*

Habitat in Africa. Frutex.

Caulis erectus, obtufe tetragonus, purpurafcens, fcaber, ramis fterilibus brevibus. Folia parva, cuneiformia, apicem verfus denticulata vel integerrima, lævia, fubpetiolata. Panicula brachiata, ramis inferioribus ramofis. Flores oppofiti. Calyx majufculus, pilofus, purpurafcens, labio fuperiore tridentato, inferiore acute bidentato. Corolla purpureo-violacea. Staminum vectes long. corollæ. Stylus longior. — Odor et fapor aromaticus.

11. *S. coccinea* foliis cordatis acutis ferratis, verticillis fubnudis.

Salvia coccinea. BVCHOZ *dict. cent. 2. dec. 3. pl. 2.*

Salvia americana, flore coccineo. MORIS. *hift. 3. p. 399. fect. 11. tab. 16. f. 9? vix videtur.*

Habitat in Aethiopia, unde femen ab equite BRVCE, *Scoto, allatum fuiffe dicitur. Biennis.*

Caulis obtufus, fublanuginofus. Folia cordata, æqualiter ferrata, acuta, rugofa, fupra nitida, fubtus tomentofa. Bracteæ lanceolatæ, ciliatæ. Verticilli multiflori (ad 10), in racemum digefti. Calyces rubefcentes. Corolla coccinea, externe fericea. Tubus incurvus; labium fuperius concavum, emarginatum; inferioris laciniae laterales fubrotundæ integræ, media fubcordata, crenata, emarginata. Filamenta et piftillum filiforme coccinea; antheræ albæ. Semina oblonga nitida.

12. *S. ferotina* foliis cordatis ferratis mollibus, floribus racemofo-fpicatis, corollis vix calycem excedentibus. LINN. *mant. p.* 25.

Sal-

Salvia foliis cordato-ovatis ferratis rugofis, bracteis fub verticillis fenis, calycibus tridentatis. ARDVIN. *fpec. 1. p. 10. t. 2.*

Habitat in Chio? ARDVINI. *Biennis.*

Caulis fefquipedalis, fuffruticofus, tomentofus. Folia petiolata, cordata, inæqualiter ferrata, obtufa, margine undulata, incana, mollia. Bracteæ lanceolatæ, ciliatæ, acutæ, deciduæ. Bracteolæ quatuor fimiles, fed anguftiores, pedunculis exterioribus fubjectæ. Flores verticillati. Verticilli circiter fexflori: inferiores pedunculati. Pedunculi breves. Calyx pilofus, pilis glutine capitatis; labium fuperius obfcure tridentatum; inferius bifidum, acutum. Corolla cœrulea, calyce vix longior, labio inferiore macula gemina alba vario. — Tota planta gravem odorem fpirat.

13. S. *napifolia* foliis inferioribus pinnatifidis, fuperioribus cordato-fagittatis dentatis, calycibus patulis.

Salvia napifolia. IACQ. *hort. vind. 2. p. 71. t. 152. egregia.*

Horminum napi folio. MORIS. *hort. blefenf. p. 273.* TOVRN. *inft. p. 178?*

Habitat in Italia et Gallia. Perennis.

Caules adfcendentes, obtufi, hirfuti. Folia infima pinnata, fequentia pinnatifida, fuperiora fagittata vel etiam cordato fagittata, dentata, villofa, ficut caules nonnihil vifcida, inferiora obtufa, fuperiora acuta. Petioli foliorum infimorum longi, fummorum nulli. Verticilli remoti, duodecimflori. Pedunculi breves. Flores patuli. Calyx purpureus, pubefcens; labio fuperiore adfcendente, tridentato: medio dente minore et fæpius obliterato; inferiore dentibus duobus acutis. Corolla calyce vix duplo longior, faturate cœrulea. Labium fuperius adfcendens, obcordatum: lateribus fubreflexis. Inferius patens, laciniis fubæqualibus: lateralibus verticalibus, oblique ovatis, apice rotundatis, media productiore, oblonga, emarginata, plana, a bafi ad medium excavata, abfque macula diverfi coloris.

Sta-

Stamina e medio corollæ emergunt, cœrulea: vectis crusculo superiore brevissimo, reflexo, sterili, inferiore longitudinem labii inferioris fere attingente, sustinente antheram nigricantem. Stylus longitudine staminum.

14. *S. pinnata* foliis pinnatis, pinnis erosis.

Salvia pinnata. LINN. *sp. pl.* *p.39.*

Salvia orientalis, latifolia, hirsutissima, viscosa, pinnata, inodora. BOERH. *Lugdb.1. p.167. tab.167.*

Salvia foliis ebuli. BVXBAVM *cent.2. p.41. tab.46.*

Habitat in Oriente.

Caulis fruticosus, villosus. Folia pinnata, inferiora e pinnarum paribus tribus et impari majore composita, superiora eadem lege ternata, suprema parva, simplicia, basi sæpius auriculata, omnia inæqualiter crenata, obtusa, superne viridia, subtus villosa. Verticilli quadri- s. sexflori, in racemum brevem digesti. Bracteæ parvæ, ovatæ, ciliatæ, deciduæ; bracteolæ minores, ovato-lanceolatæ. Calyx tubulosus, inflatus; labio superiore tri- inferiore (profundius) bidentato, dentibus acuminatis; ore post deflorescentiam connivente. Corollæ purpureo-cœruleæ tubus longitudine calycis: labium superius breve, emarginatum, inferioris lacinia media maxima, emarginata. Stamina longitudine labii superioris. Stylus purpureo-violaceus.— Tota planta viscosa.

15. S. *incarnata* foliis pinnatis serratis, caulibus procumbentibus hirsutis.

Salvia orientalis. MILLER *dict. tom.4. p.50. edit. germ. pl. rev.* PANZERI.

Horminum chalepense, alato folio, flore majore rubicundo. MORIS. *hist.3. p.394. sect.11. tab.13. f.19.*

Habitat in Oriente. Perennis.

Caules procumbentes, quadrangulares. Folia inferiora pinnata, ſuperiora ternata, majore impari, æqualiter ſerrata, petiolis longis inſidentia, ſumma ſæpe ſimplicia. Flores verticillati, magni, carnei. *Semina* rotunda, nigra.

§. VI.

II. HORMINA T.

16. *S. Horminum* foliis oblongis crenatis obtuſis, calycibus fructiferis deflexis, bracteis ſummis ſterilibus majoribus coloratis.

Salvia Horminum. LINN. *ſp. pl. p.34.*

α. Horminum. DODON. *pempt. p.293.* LOBEL. *icon. p.555.* TABERN. *hiſt. p.764.*

Orminum verum Matthioli. GESN. *faſc. a perill.* SCHMIDELIO *edit.1. p.17. t.11. f.21.*

Horminum coma purpuro-violacea. TOVRN. *inſt.178.*

Sclarea minor, coma violacea. BVXBAVM *cent.4. p.24. t.39. f.2.*

Horminum creticum. ALPIN. *exot.113.* BARREL. *obſ. 226. ic.1233.*

β. Horminum coma rubra. BAVH. *hiſt.3. p.309.* TOVRN. *inſt.178.* RIVIN. *monop. t.59. f.2.*

Habitat in Græcia, Illyria, Apulia.

Caulis erectus, obtuſus, villoſus: villis in duobus internodiorum lateribus oppoſitis multo copioſioribus; quibusdam in ſummitate plantæ capitatis. Folia petiolata, baſi nonnumquam inæqualiter terminata, inferiora ovata, ſuperiora oblonga, crenata, obtuſa, venoſa, ſupra viridiora, infra pallidiora. Verticilli remoti, ſexflori. Bracteæ cordatæ, integerrimæ, acuminatæ, piloſæ, ſupremæ ſteriles majores coloratæ; cœruleæ roſeæve venis viridibus. Bracteolæ utrin-

utrinque duæ, lineares, ciliatæ, acutæ, longitudine fere bractearum. Calyx villofus, labio fuperiore bidentato, emarginato, cum minuto acumine, inferiore bifido mucronato. Corollæ tubus longitudine calycis; labium fuperius falcatum, fubemarginatum, villofum, inferius trifidum, laciniis lateralibus ovato-oblongis; media concava, bafi tuberculata, leviter emarginata. Stamina longitudine labii fuperioris, crufculo inferiore apice membranaceo emarginato. — Var. β. differt a priori foliis obtufius crenatis et colore comæ rofeo, cum illius color fit e purpureo violaceus. — Corollæ color femper convenit cum colore comæ, galea tamen fola faturate colorata eft, labium inferius pallidum, in var. β. lacteum margine rofeo. Hæc ad elegantiffimas plantas hujus familiæ pertinet.

17. *S. viridis* foliis oblongis crenatis, corollarum galea femiorbiculata, calycibus fructiferis deflexis. LINN. *fpec. pl. p.* 34.

Horminum coma viridi. TOURN. *inft.* 178.

Habitat in Oriente prope Conftantinopolin. FORSKOL.

Caulis erectus fubpilofus. Folia ex ovatis oblonga, æqualiter crenata, obtufa; inferiora longe petiolata, fuperiora feffilia. Bracteæ cordatæ acutæ, ciliatæ, virides. Bracteolæ quatuor, lineares, perangnftæ, ciliatæ, acutæ. Verticilli circiter fexflori. Calyx fructifer deflexus: labium fuperius tridentatum: medio minuto, lateralibus, ficut et dentibus labii inferioris mucronatis. Cor. lab. fuperius femiorbiculatum; inferius emarginatum, dentibus lateralibus prominulis acutis. — Proxime convenit cum antecedente et forfan vix fpecies fatis ab illa diftincta.

18. *S. hifpanica* foliis ovatis petiolatis utrinque mucronatis, fpicis imbricatis, calycibus trifidis. LINN. *fp. pl. p.* 37.

Sclarea hifpanica. TABERN. *ic.* 374? *hift.* 764?

Habitat in Italia et Hispania. Annua.

Caulis erectus, villosus, angulis obtusis. Folia ovata, serrata, (basi integerrima) ciliata, acuminata, villis raris conspersa, petiolata: petiolis margine parum alatis, basi obtusum mucronem exserentibus. Bracteae ovatae, integerrimae, ciliatae, acuminatae, pilosae. Spica imbricata, cernua. Verticilli decemflori. Calyx pilosus, ventricosus. Labium superius integrum, inferius bifidum. Corollae pallide coeruleae tubus longitudine calycis, labium superius concavum, villosum; inferius trifidum, obtusum, integerrimum; basi albo bimaculatum. Stylus barbatus retrorsum flexus. Semina oblonga, fusco-cinerea, punctulis nigris notata. — Synonymon Tabernaemontani, a perill. LINNEO ad hanc speciem relatum, dubium mihi videtur.

19. *S. verbenaca* foliis sinuatis crenatis laeviusculis, corollis calyce angustioribus. LINN. *spec. pl. p.* 35.

Hormini silvestris quarti quinta species. CLVS. *hist XXXI.*

Horminum silvestre minus, inciso folio, flore azureo. BARREL. *obs.* 228. *t.* 208.

Horminum silvestre, lavandulae flore. C. BAVH. *pin.* 329.

Habitat in Hispania, Gallia, Anglia, Oriente. Perennis.

Caulis erectus, piloso-viscidus. Folia inferiora longis, media brevioribus petiolis insidentia, summa sessilia, omnia sinuata, crenata, inferiora obtusa, superiora acuta, subrugosa, laeviuscula. Bracteae calyce breviores, sessiles, cordatae, acuminatae, pilosae, lateribus reflexae. Flores verticillato-spicati, subpedunculati. Spicae cernuae. Calycis labium superius adscendens, ovatum, obsolete tridentatum; inferius mucronatum. Corolla calyce angustior; tubus longitudine calycis; labium superius emarginatum, (rarius bifidum), violaceum, labium inferius trifidum dilute coeruleum, circa faucem lineis quatuor nigro-purpureis notatum. Stylus extra labium superius vix prominens. — Rarissime variat floribus albis, observante BARRELIERO.

20.

20. *S. clandeſtina* foliis pinnatifidis dentatis hirſutis, ſpica obtuſa, corollis calyce anguſtioribus. LINN. *ſpec. plant. p.* 36.

Horminum ſilveſtre, inciſo folio, cæſio flore, italicum. BARREL. *obſ.* 229. *ic.* 220.

Habitat in Italia, Africa. Biennis.

Caules pedales, adſcendentes, obtuſanguli, villoſo viſcidi, inferne tamen minus, quam verſus ſummitatem. Folia oblonga, cordata, pinnato-ſinuata, dentata, obtuſa, lævia, petiolata, (ſuperiora ſeſſilia). Spica brevis, obtuſa; verticillis ſexfloris. Bracteæ cordatæ, ciliatæ, acuminatæ. Calyces magni, ſtriati, patentes, pilis glutinoſis adſperſi; labia profunde ſeparata. Corolla cœrulea, calyce duplo longior.

21. *S. dominicana* foliis cordatis obtuſis crenatis ſubtomentoſis, corollis calyce anguſtioribus. LINN. *ſpec. plant. p.* 35.

Salvia dominica. MILLER *dict. T. IV. p.* 50.

Habitat in inſula antillica S. Domingo. Annua.

Caulis rectus, ramoſus. Folia cordata, viridia, ſplendentia, crenata, petiolis longis tenuibus inſidentia. Flores laxe verticillati, cœrulei. Tubus calyce anguſtior. MILLER. — Planta mihi ignota.

22. *S. ægyptiaca* foliis lanceolatis denticulatis, verticillis ſubtrifloris, bracteis minutis mucronatis.

Salvia ægyptiaca. LINN. *ſpec. plant. p.* 33. IACQ. *hort.* 2. *p.* 49. *tab.* 108.

Horminum ægyptium minimum ramoſiſſimum. BOERH. *lugdb.* 1. *p.* 66.

Habitat in Aegypto. Suffrutex.

Caulis ſtrictus, caneſcens, hirtus. Folia lanceolata, denticulata, acuta, venoſa, rugoſa; inferiora circiter uncialia, petiolata; ſumma anguſtiora, ſubſeſſilia. Bracteæ parvæ, mucronatæ. Flores plerumque terni, brevius pedunculati, parvi. Calycis labium ſuperius indiviſum; inferius profunde bifidum, acuminatum. Corollæ albæ labium ſuperius breviſſimum, bifidum; inferioris lacinia media maxima, crenata, concava: faſcia violacea aut purpurea cum punctulis aliquot ejusdem coloris. Antheræ cœruleſcunt. Semina ovalia, nigra, glabra. — Planta ſubaromatica.

23. *S. urticifolia* foliis ovato-oblongis, dentatis, petiolis alatis.

Salvia urticifolia. LINN. *ſp. pl. p.34.*

Horminum virginianum erectum, urticæ foliis, flore minore. MORIS. *hiſt.3. p.395. ſect.11. t.13. f.31.*

Horminum minus, betonicæ folio, flore purpureo. PLVK. *amalth. 119. t.420. f.1?*

Habitat in Virginia, Florida. Perennis.

Caulis erectus, villoſo-viſcidus. Folia ovato-oblonga, crenato-dentata, obtuſiuſcula, pilis raris glutine capitatis conſperſa, parum rugoſa, quodammodo carnoſa, petiolata: parenchymate folii ad petioli latera continuato. Spicæ laxe verticillatæ, ante floreſcentiam tetragonæ. Bracteæ ovatæ, ciliatæ, mucronatæ, longitudine fere calycum. Pedunculi breviſſimi. Calyx baſi ſtriatus, villoſo-viſcidus, labio ſuperiore tridentato, inferiore bifido mucronato, paullo longiore. Corolla parva, calyce non multo longior, cœrulea nonnihil ad rubicundum vergens. Labium ſuperius emarginatum; inferioris lacinia media concava, vix emarginata; laterales obtuſæ. Faux ſub labio inferiore prominula. Stam. vectes breves, incurvi, albi: apice inferiore nigro. — Odor gratus, fere Salviæ ſilveſtris.

24.

24. *S. verticillata* foliis cordatis, crenato-dentatis, ſtylo labio inferiori corollæ incumbente. LINN. *ſpec. plant. p.* 37.

Salvia foliis cordatis ſerratis, verticillis denſiſſimis, in ſpicam continuatis. HALL. *hiſt. p.* 110. *n.* 251. *ubi vir perill. ſynonymon Salviæ indicæ e* LINNEO *addit.*

Horminum ſilveſtre tertium. CLVS. *hiſt. p. XXIX.*

Horminum ſilveſtre, latifolium, verticillatum. BAVH. *pin.* 238. MORIS. *hiſt.* 3. *p.* 395. *ſect.* 11. *tab.* 14. *f.* 24. I. BAVH. 3. *p.* 314.

Horminum ſpurium. RIV. *monop. tab.* 60.

β. Horminum ſilveſtre hirſutum, lampſanæ folio, flore cæſio. BARREL. *obſ.* 225. *ic.* 199.

Horminum ſilveſtre latifolium tingitanum majus, alatis foliis. MORIS. *hiſt.* 3. *p.* 395?

Horminum folio rapi. BVXB. *cent.* 5. *app. p.* 43. *f.* 23.

Habitat in Miſnia circa Dresdam et alibi; Auſtria, Helvetia. β. In Italia, Tataria. Perennis.

Caulis erectus, villoſus. Folia cordata, ſæpe cordato-ſagittata, crenato-dentata, acutiuſcula, rugoſa, villoſa, petiolata: petiolis, præſertim foliorum infimorum, ſæpe pinnarum parvarum ſubrotundarum pari auctis. Bracteæ cordato-lanceolatæ, cito marceſcentes. Verticilli remoti, multiflori, e viginti et pluribus floribus conflati. Pedunculi filiformes, inæquales. Calyx villoſus, labio ſuperiore tridentato: dentibus obtuſiuſculis, æqualibus; inferiore bidentato: dentibus acutis. Corolla externe pubeſcens, ſaturate cœrulea. Tubus una cum fauce nonnihil inflata, pallide cœrulea, calyce longior. Labium ſuperius breve, fornicatum, baſi coarctatum; inferioris laciniæ laterales oblique ovatæ, media obcordata, concava. Vectis crus infimum longitudine ſuperioris, obtuſum, glandula nulla terminatum. Stylus e medio tubi prominens labio inferiori

ſæpius

ſæpius incumbens. — Ante et poſt antheſin calyces deflexi ſunt. Non confundenda eſt cum S. napifolia.

25. *S. lyrata* foliis radicalibus lyratis dentatis, galea corollæ breviſſima. LINN. *ſpec. pl. p.* 33.

Horminum virginianum, caule aphyllo, foliis quercinis, tubuloſo longo flore. MORIS. *hiſt. 3. p. 395. ſect. 11. t. 13. f. 27.*

β. Horminum virginianum. LINN. *ſp. pl. p. 832. mant. p. 318.*

Meliſſa atro-rubens, bugulæ folio. DILL. *h. elth. 219. tab. 175. f. 216.*

Habitat in Virginia et Carolina. Perennis.

Caules adſcendentes, rare piloſi. Folia obovata, repanda, baſi lyrata, obtuſa, pilis raris conſperſa, petiolata. Verticilli remoti, ſubſexflori. Bracteæ ovatæ, acutiuſculæ. Bracteolæ utrinque duæ, lineares, ciliatæ, acutæ, longitudine calycis. Calyx depreſſus: labio ſuperiore lato, obſolete tridentato, inferiore bifido, dentibus omnibus mucronatis. Corolla purpuro-violacea. Tubus calyce multum longior. Labium ſuperius breviſſimum, concavum. — Var. β. differt foliis ſinuato-repandis, corollis plerumque imperfectis.

26. *S. Forskolei* foliis lyrato auriculatis, caule ſubaphyllo, corollæ galea ſemibifida. LINN. *mant. p.* 26.

Salvia *bifida* foliis radicalibus haſtato-lyratis, dentatis, hiſpidis. FORSKOL. *flor. ægypt. arab. p. 202.*

Habitat in Oriente, prope Conſtantinopolin frequens. Perennis.

Caulis pedalis, tetragonus, villoſus, fere aphyllus. Folia in imo caule pauca, pollicaria, petiolata, lyrata, ad radicem plura, ſpithamalia, haſtato-lyrata, dentata, obtuſa, utrinque hiſpida, baſi auriculata. Petioli breves. Verticilli quadriflori. Flores magni,

viola-

violacei. Labium superius externe glandulosum, viscidum, pilosum, bifidum; inferius medio album, punctis violaceis. FORSKOL.

§. VII.

III. SCLAREAE T.

27. S. *Sclarea* foliis cordatis crenato-dentatis rugosis villosis, bracteis coloratis calyce longioribus concavis acuminatis. LINN. *spec. plant. p.* 38.

Horminum silvestre primum. CLVS. *hist. p. XXVIII.*

Orvala. DODON. *pempt. p.* 292.

Sclarea. BLAKWELL. *herb. cent.* 2. *tab.* 122. TABERN. *hist. p.* 764. MORIS. *hist.* 3. *p.* 392. *sect.* 11. *tab.* 16. *f.* 1.

Scarlea, officinarum Gallitrichum. LOBEL. *ic.* 556.

Horminum. RIVIN. *monop. tab.* 55.

Habitat in Syria, Italia. Biennis.

Caulis erectus, crassus, ramosus, villoso-viscidus. Folia cordata, acute crenata, acuta, rugosa, villis minutis vestita, inferiora petiolata, summa sessilia. Panicula brachiata. Verticilli triflori. Bracteæ cordatæ, ciliatæ, acuminatæ, concavæ, calycibus longiores. Flores brevissime pedunculati. Calyx compressus, sulcatus, piloso-glutinosus, mucronatus: labio superiore tridentato: dente medio brevius mucronato; inferiore bifido. Corollæ tubus longitudine calycis, labium superius erectum, falcatum. Staminum vectes crusculo superiore curvo, longitudine labii superioris; inferiore brevissimo, glandulam foliaceam ferente. Semina subrotunda, e luteo rufescentia.

28. S. *Aethiopis* foliis oblongis erosis lanatis, verticillis lanatis, corollæ labio crenato, bracteis recur-

 vatis

vatis ſubſpinoſis. LINN. *ſyſt. p.* 66. IACQ. *flor. cent.* 3. *p.* 7. *t.* 211.

Aethiopis. DODON. *pempt. p.* 148. I. BAVH. *hiſt.* 3. *p.* 315. MORIS. *hiſt.* 3. *p.* 392. *ſect.* 11. *tab.* 13. *f.* 4.

Aethiopis phlomitis. LOBEL. *ic.* 566.

Horminum flore albo. RIVIN. *monop. tab.* 56.

Sclarea vulgaris, lanuginoſa, ampliſſimo folio. TOVRN. *inſt.* 179.

β. Aethiopis laciniatis foliis. BARREL. *obſ.* 233. *ic.* 188.

Sclarea laciniatis foliis. TOVRN. *inſt.* 179.

γ. Marum Aegyptiorum. PROSP. ALP. *exot. p.* 252.

Horminum ſyriacum album, ſalviae folio lanuginoſo. MORIS. *hiſt.* 3. *p.* 392. *ſect.* 11. *tab.* 16. *f.* 3.

Habitat in Illyria, Græcia, Africa. Biennis.

Caulis erectus, obtuſe tetragonus, lanuginoſus, ramoſus. Folia breviter petiolata aut ſeſſilia, recurvata, ovata, lata, eroſa, obtuſiuſcula, rugoſa, denſa et alba lanugine obducta, ſuperiora anguſtiora, acutiora. Panicula brachiata. Verticilli triflori, lanati. Bracteæ recurvatæ, cordatæ, ariſtatæ, concavæ, longitudine calycis. Calyx tubuloſus, compreſſus, ſtriatus, lanatus, ſuperne ampliatus bilabiatus: labio ſuperiore tridentato (medio minore), inferiore bidentato, utroque mucronato. Corolla candida pubeſcens. Tubus calyce brevior. Labium ſuperius erectum, falcatum, compreſſum, emarginatum; labii inferioris laciniæ laterales lanceolatæ, media biloba, ita concava, ut quaſi ſaccum formet. Stamina longitudine galeæ. Vectes breves, rectiuſculi, inferiore cruſculo glandulifero. Semina e rotundis triangularia, fuſca. — Var. *β* differt foliis profunde laciniatis. — Var. *γ.* foliis magis oblongis, quam Aethiopis vulgaris, quæ præcipue circa baſin ſunt ſinuata.

29. S. *ſpinoſa* foliis oblongis ſubcordatis, repandis, calycibus ſpinoſis, bracteis concavis mucronatis. LINN. *mant. p.* 26.

Habitat in Aegypto. FORSKOL.

Caulis pedalis, obſolete quadrangulus, pilis raris glutine capitatis, ſicut tota planta, conſperſus, brachiatus. Folia petiolata, ovata, ſubcordata, rugoſa, ſubpiloſa, obtuſiuſcula, repanda; ſumma ſeſſilia, acuminata, dentata. Verticilli triflori. Bracteæ cordatæ, integerrimæ, ciliatæ, longe mucronatæ, concavæ, calyce longiores. Flores erectiuſculi. Calyx tubuloſus, compreſſus, ſulcatus, labio ſuperiore tridentato, inferio bifido: dentibus mucronatis, pungentibus. Corollæ tubus calyce paullo longior; faux prominula; labium ſuperius erectum; labii inferioris lacinia media majore, concava, biloba. Stamina alba; vectes labio ſuperiore longiores, curvi; cruſculo inferiore appendice foliacea majuſcula aucta; antheræ flavæ. Stylus tenuis, purpureus.

30. S. *tingitana* foliis cordatis eroſis, calycibus ſpinoſis ſulcatis, bracteis concavis mucronatis.

Sclarea tingitana fœtidiſſima hirſuta, flore albo. TOVRN. *inſt. p.* 179.

Horminum tingitanum. RIV. *monop. t.* 62. *bon. ſed male ſpinas calycis neglexit ſculptor.*

Habitat in Africa.

Caulis erectus, obtuſiuſculus, villoſus, villis longis tortilibus, iisque intermixtis brevibus glutiniferis. Tales etiam in petiolis, foliis, bracteis calycibusque obſervantur. Folia S. Diſermas, ſed latiora, acuta. Verticilli, bracteæ et calyces S. ſpinoſæ, ſed hi breviores, ad limbum uſque profundius ſulcati, brevius mucronati. Corollæ albæ.

31. S. *ſyriaca* foliis cordatis dentatis: inferioribus repandis, bracteis cordatis brevibus acutis, calycibus tomentoſis. LINN. *ſpec. plant. p.* 36.

Habitat in Oriente, Palæſtina.

Statura S. pratenſis. Caules obtuſe angulati. Folia cordata, rugoſiſſima, ſubtomentoſa, repanda, dentata, obtuſe crenata. Panicula brachiata, virgata. Bracteæ calyce breviores, cordatæ. Calyces quinquefidi, æquales, acuminati, tomentoſi. Corollæ albæ. Stylus galea duplo longior. — Ita perill. a LINNE' hanc ſpeciem deſcribit, a ſe ad exempla ſicca, ab HASSELQVISTIO miſſa, conſtitutam, mihi vero plane ignotam. Hujus ſynonymon facit Horminum ſyriacum C. B., quod ad S. Diſermas potius pertinere dubium mihi non eſt. Alia eſt S. ſyriaca MILLERI ab utraque diverſa.

32. S. *Diſermas* foliis cordato-oblongis, eroſis, petiolis marginatis.

Salvia diſermas. LINN. *ſp. pl. p.36. mant. p.318.*

Horminum ſyriacum. BAVH. *prodr. p.114. c. ic.* MORIS. *hiſt.3. p.392. ſ.11. t.16. f.2.*

Horminum ſilveſtre majus, flore albo, integris foliis. BARREL. *obſ.235. ic.187.*

Salvia caule fruticoſo, foliis ovatis ſinuatis, crenatis, rugoſis, hirſutis. ARD. *ſpec.1. p.9. tab.1.*

Salvia villoſa et viſcoſa, foliis lanceolato-ovatis, verſus petiolum angulatis. ALLION. *hort.49. n.4.*

Habitat in Syria. Perennis.

Caules erecti, villoſi. Folia cordato-oblonga, margine eroſa, rugoſa, villoſa, petiolata: petiolis tomentoſis, ala anguſta marginatis. Bracteæ cordatæ, acuminatæ, villoſæ, viſcidæ, longitudine caly-

calycis. Flores verticillati. Calyx villoſo-viſcidus; labium ſuperius æqualiter tridentatum, inferius bifidum, utrumque mucronatum. Corolla villoſa, alba. Tubus longitudine calycis; labium ſuperius erectum; inferioris laciniæ laterales oblongæ, rectæ, media maxima, dependens. Filamenta longitudine corollæ; antheræ flavæ. Stylus labio ſuperiore longior. Semina variegata. — Tota planta villoſo-viſcoſa, grato gravi odore. Biſarmar aut Biſennas Syrorum.

33. *S. argentea* foliis ovatis dentato-angulatis lanatis, verticillis ſummis ſterilibus; bracteis concavis. LINN. *ſpec. plant. p.* 38.

Sclarea ſicula, folio argenteo, ſubrotundo. BOERH. *lugdb. 1. p. 163.*

Habitat in Creta et Sicilia. MILLER. *Biennis.*

Caulis erectus, ſubtomentoſus. Folia ovata, inferiora eroſa, ſuperiora dentata, angulata, tomentoſa. Panicula brachiata, pubeſcens, viſcoſa, ramorum ſummitatibus ſterilibus quaſi ſpineſcentibus. Bracteæ concavæ, muticæ. Corolla alba. Labium ſuperius erectum, villo purpuraſcente pubeſcens; inferius flavicans. Stylus corolla longior. LINN.

34. *S. hæmatodes* foliis cordato ovatis crenatis rugoſis tomentoſis, calycibus hiſpidis, radice tuberoſa. LINN. *ſpec. plant. p.* 35.

Horminum ſilveſtre majus, hæmatodes, glabrum, flore cœruleo, italicum. BARREL. *obſ. 234. tab. 185.*

Horminum ſilveſtre, maculatum, tuberoſum. MORIS. *hiſt. 3. p. 394. ſect. 11. tab. 14. f. 15.*

Sclarea aſphodeli radice. TOVRN. *inſt. p. 179.*

Habitat in Italia. Perennis.

Radix longa, tuberofa. Caulis erectus, leviter hirfutus, vifcidus. Folia oblongo-cordata, crenata, rugofa, fubtomentofa, fanguineis maculis fæpiffime picta, petiolata, petiolis villofis; fumma feffilia. Racemi laxe verticillati. Calyx hirfutus, dentibus labii fuperioris obtufis. Corolla cœrulea purpurafcens. Labium fuperius bafi coarctatum, erectum, villofum; inferioris laciniæ laterales oblongæ, media deflexa. Stylus corolla longior. Semina fufca, fubrotunda.

35. *S. mexicana* foliis ovatis utrinque acuminatis ferratis. LINN. *fpec. pl. p.* 37.

Sclarea mexicana altiffima facie heliotropii. DILL. *hort. elth.* 339. *t.* 254. *f.* 330.

Iungia. HEIST. *præf. ad epift.* BVRKHARDI *p.* 92. *tab.* 1. *fig. mediocr.*

Habitat in Mexici humentibus. Frutex.

Caulis erectus, ramofus, ramis purpureis. Folia ovata, utrinque acuminata, ferrata, bafi tamen integerrima, rugofa, fubtus tomentofa, petiolata. Verticilli fexflori, in racemum longum digefti. Calyx longus, hirfutus; labio fuperiore integro, inferiore bifido. Corollæ fubhirfutæ, tubus calyce multo major, cylindraceus; labium fuperius fubfalcatum, inferiore longius, emarginatum; inferius deflexum, laciniis lateralibus reflexis. Stamina longitudine labii fuperioris. Stylus hirfutus. Stigma bifidum e labio fuperiore prominens.

36. *S. canarienfis* foliis haftato-triangularibus oblongis crenatis, (calycis margine colorato). LINN. *fpec. plant. p.* 38.

Horminum canarienfe tomentofum, haftato folio, Muftazi et Salvia arborea nominatum. MORIS. *hift.* 3. *p.* 394. *fect.* 11. *tab.* 13. *f.* 17. *bon.*

Horminum haftatis amplioribus foliis f. ari modo alatis, cauli-

caulibus et pediculis araneoſa lanugine villoſis. PLVK. *almag. p. 185. tab. 301. f. 2.*

Horminum folio haſtato. RIVIN. *monop. tab. 61.*

Sclarea folio triangulari, caule tomentoſo. TOVRN. *inſt. p. 180.*

Habitat in inſulis Canariis. Frutex.

Caulis orgyialis, erectus, ramoſus, tomento longo, laxo et candido obductus. Folia haſtata, lanceolato-triangularia, crenulata, obtuſa, petiolata, una cum petiolis tomentoſa. Racemi terminales et laterales, ex alis foliorum ſupremorum, breves, laxi. Bracteae coloratae: majores lato-lanceolatae, minores duae vel quatuor lineares. Calyx campanulatus, compreſſus, ſubvilloſus, margine coloratus, ſemibifidus; labio ſuperiore adſcendente, obſolete tridentato, inferiore profunde bifido, laciniis rectis, oblongis, emarginatis, mucronatis. Corolla calyce duplo longior, coerulea. Tubus calyce brevior, labium ſuperius falcatum, concavum; inferioris laciniae laterales rectae, media emarginata. Vectes longitudine labii ſuperioris, curvi, cruſculo inferiore breviſſimo. Stylus corolla longior. Semina ſubrotunda, cinerea.

37. *S. ſilveſtris* foliis cordato-lanceolatis ſerratis acutis, bracteis coloratis. LINN. *ſp. pl. p. 34.* IACQ. *fl. auſtr. cent. 3. p. 7. t. 212.*

Hormini ſilveſtris quinti altera ſpecies. CLVS. *hiſt. p. XXXI.*

Orvala altera. DODON. *pempt. p. 292.*

Horminum ſilveſtre ſalvifolium majus vel maculatum. BAVH. *pin. p. 239.*

Sclarea folio ſalviae major vel maculata. TOVRN. *inſt. 180.*

β. Salvia nemoroſa. LINN. *ſp. pl. p. 35.*

Hormini ſilveſtris quinti ſpecies prior. CLVS. *l. c.*

Hor-

Horminum ſilveſtre ſalvifolium minus. BAVH. *pin. l. c.*
MORIS. *hiſt. 3. p. 394. ſect. 11. tab. 14. f. 21.*

Sclarea folio ſalviæ minor ſive glabra. TOVRN. *inſt. 180.*

Habitat in Saxonia, Bohemia, Auſtria, Ruſſia, Tataria uſque ad fl. Irtiſch, Sibiria. Perennis.

Caulis erectus, villoſus, punctatus. Folia infima longe, ſuperiora brevius petiolata, ovato-lanceolata, baſi cordata, inæqualiter crenata, quo ſuperiora, eo acutiora, rugoſa, utrinque, præſertim ſubtus, tomento tenui veſtita, ingrate viridia. Verticilli ſexflori, in racemos longos digeſti. Bracteæ ovatæ, acuminatæ, purpureæ, longitudine calycis, perſiſtentes. Calyx brevi pedunculo inſidens, ſtriatus, villoſus, purpuraſcens: labio ſuperiore breviſſime tridentato, inferiore bifido, dentibus acutis. Corolla cœrulea; tubus longitudine calycis; labium ſuperius falcatum, compreſſum, emarginatum, pilis brevibus albis punctisque glandularibus candidis conſperſum; inferioris lacinia media concava, emarginata, ſubtus barbata, immaculata; laterales parvæ, obtuſæ, revolutæ. Stylus e labio ſuperiore prominens. — Var. β. differt ramis paucioribus, caulibus calycibusque minus piloſis, foliis anguſtioribus æqualiter ſerratis vel potius crenatis, minus tomentoſis. Vix igitur eam pro diverſa ſpecie aſſumere licet, eo magis, cum ipſe in horto botanico Erlangenſi obſervaverim, Salviam ſilveſtrem, quæ e ſemine e Tataria accepto prodiit, quotannis redditam eſſe minus piloſam, ita ut a Salvia nemoroſa LINN. fere non potuerit diſtingui. — Tota planta odorem aromaticum ſpirat.

38. *S. glutinoſa* foliis cordato-ſagittatis, ſerratis, acutis. LINN. *ſpec. plant. p.* 37.

Horminum ſilveſtre ſecundum, colus Iovis. CLVS. *hiſt. p. XXIX.* LOBEL. *ic. 557.*

Orvala tertia. DODON. *pempt. p. 292.*

Horminum luteum. GESN. *op. faſc. 1. p. 17. tab. 10. f. 20.*

MO-

MORIS. *hist.3. p.394. sect.11. tab.13. f.18.* RIVIN. *monop. tab.57.*

Habitat in Europæ lutosis. Perennis.

Caules erecti, obtusi, villosi. Folia petiolata, cordato-sagittata, profunde serrata, longe acuminata, rugosa, una cum petiolis villosa. Verticilli sexflori, in racemos longos flexuosos digesti. Bracteæ ovato-lanceolatæ, acuminatæ, longitudine calycis. Calycis labium superius integrum, acutum; inferius bifidum, acutum. Corolla magna, flava. Tubus calyce longior et angustior; labium superius falcatum, villosum, punctatum; labii inferioris laciniæ laterales oblongæ, integræ; media emarginàta, crenata. Staminum vectes longi, curvi, crusculo inferiore brevi, glandulifero. Stylus prominens. Semina ovalia, fusca, paullulum compressa. Villi totius plantæ excernunt gluten admodum tenax.

39. *S. indica* foliis cordatis sinuato-dentatis, verticillis subnudis remotissimis.

Salvia indica. LINN. *spec. plant. p.37.* IACQ. *hort. vind. 1. p.33. tab.78.*

Horminum majus, amplo flore violaceo, lobis florum punctis aureis. MORIS. *hist.3. p.394. sect.11. tab.13. f.16.*

Horminum flore variegato. RIVIN. *monop. tab.59. f.1. absque foliis.*

Sclarea indica, flore variegato. TOVRN. *inst. 179.*

Habitat in India orientali. Perennis.

Caules tripedales, obtusi, hirsuti, inprimis basi et ad foliorum ortum densam et longam barbam proferentes. Folia inferiora petiolata, cordata, superiora amplexicaulia, subhastata, inæqualiter dentata, fereque erosa, rugosa, hirsuta, acuta. Verticilli longe remoti, sexflori. Bracteæ parvæ, cordatæ, acutæ. Flores fere sessiles. Calyx compressus, piloso-viscidus, labio utroque bifido, (IACQ.)

 acuto.

acuto. Corollæ labium fuperius cœrulefcens, erectum, falcatum, emarginatum; inferius brevius, cujus laciniæ laterales parvæ, cœrulefcentes; media maxima, concava, externe albida, interne fundo alba cum adfperfis maculis purpureis; limbo e fufco fulva. Stamina longitudine labii fuperioris; antheræ fufcæ, polline luteo. Semina fubrotunda, magna, nigra. Odor fortis et ingratus.

40. *S. pratenfis* foliis cordato-oblongis crenatis, fummis amplexicaulibus, verticillis fubnudis, corollis galea glutinofis. LINN. *fpec. pl. p.* 35.

α. Hormini filveftris quarti fpecies prima. CLVS. *hift. p. XXX.*

Orvala filveftris, fpecies quarta. DODON. *pempt. p. 293.*

Sclarea filveftris. TABERN. *hift. p. 765.*

Horminum pratenfe. RIVIN. *monop. tab. 58.*

Gallitrichum filveftre. MORIS. *hift. 3. p. 393. fect. 11. t. 13. f. 10.*

Sclarea pratenfis foliis ferratis, flore cœruleo. TOVRN. *inft. 179.*

β. Sclarea major, foliis in profundas lacinias incifis. TOVRN. *inft. l. c.*

Horminum filveftre, majus, foliis profundius incifis. C. BAVH. *pin. 239.*

γ. Salvia agreftis. LINN. *amoen. acad. 3. p. 399.*

Horminum pratenfe niveum, foliis incanis. BAVH. *pin. 238.*

Habitat in Europæ pratis (in terris Baruthinis circa Erlangen, Culmbach, verfus Himmelcron, circa Streitberg, Muggendorf, Burgbernheim et alibi) in Tataria ad Volgam ufque. PALLAS. *Perennis.*

Caulis erectus, fubhirfutus, obtufe tetragonus. Folia ovata, cordata, acute et fæpe duplicate crenata, nonnunquam incifa, acuta, rugo-

rugosa, supra viridia, glabra, infra pallidiora, villosa, petiolata; summa sessilia Bracteæ parvæ, cordatæ, acuminatæ, inferiores serratæ, superiores integerrimæ. Verticilli sexflori, in racemos digesti. Calyx villoso-viscidus. Labium superius tridentatum: dente medio minimo obtuso, lateralibus mucronatis; inferius bifidum, mucronatum. Corollæ tubus longitudine calycis; faux ventricosa; labium superius magnum, emarginatum, punctis glutinosis conspersum, adeo ut digitis adhæreat, si comprimitur; inferius superiore brevius, lacinia media profunde emarginata. Filamenta labio superiore breviora. Vectes staminum incurvi. Stylus duplo longior. — Magnitudo florum in hac specie admodum inconstans est; vidi exempla corollis cœruleis albisque, longe minoribus quam plerumque solent; immo quoddam corollis suaverubentibus, in Thuringia lectum, cujus flores quadruplo fere minores sunt consueta magnitudine. — Stamina rarius corolla notabiliter longiora sunt. Color corollæ plerumque saturate cœruleus est, variat tamen colore dilutiore albo, nec non purpureo vel suaverubente. — Var β. differt foliis laciniatis. — Var. γ. differt corollis albis.

41. *S. austriaca* foliis cordato-oblongis sinuato-pinnatifidis crenatis, racemis villosissimis, staminibus longissimis.

Salvia austriaca. IACQ. *flor. austr. 2. p. 8. tab. 112. opt.*

Salvia foliis rugosis serrato-laciniatis undulatis, caule nudo fere, staminibus longissime exsertis. CRANZ *austr. fasc. 4. p. 238. c. descr.*

Habitat in collibus herbidis circa Viennam Austriæ. Perennis.

Caulis circiter sesquipedalis, strictus, obtusiusculus, dense et longe, præcipue superne villosus, simplex vel subramosus. Folia pleraque radicalia, terræ appressa, utplurimum cordata, ovata, sinuata vel pinnatifida, simulque acute crenata, obtusiuscula, supra glabra, atrovirentia, subtus venis villosa, petiolis brevibus, latis, supra glabris, margine et subtus villosis insidentia; caulinorum par

 unum

unum vel alterum tantum adest, multo minorum, amplexicaulium, plerumque profundius inciforum, acutorum. Racemus longus caulem (et ramos, si adsunt) terminat, e verticillis sexfloris compositus. Bracteæ calyce minores, cordatæ, acutæ, villosissimæ. Calyx compressus, villosissimus, labio superiore retuso, obsolete tridentato, inferiore bifido, acuto. Corolla ochroleuca; tubus longitudine calycis, fauce gibba; labium superius erectum, compressum, emarginatum, parum (ut videtur) glutinosum; inferioris lacinia media subrotunda, leviter emarginata, laterales erectæ, oblongæ, obtusæ, breviores. Stamina corolla fere duplo longiora, ochroleuca, crusculo vectis inferiore brevissimo, glandulifero. Stylus longitudine staminum, apice cœrulescens. Semina ovata e fusco nigricantia.

42. *S. pyrenaica* foliis oblongis erosis obtusis viscidis, racemo terminali.

Salvia pyrenaica. LINN. *sp. pl. p. 36.*

Horminum pyrenaicum, glutinosum, anguriæ folio. HERM. *parad. bat. p. 187. cum icone egregia.*

Sclarea pyrenaica, glutinosa, foliis sinuatis. TOVRNEF. *inst. 179.*

Habitat in Pyrenæis.

Caulis bicubitalis et altior, villoso-viscosus, ramosus. Folia oblonga, margine sinuato-crenata acutiuscula, rugosa, villosa, villis glutiniferis, petiolata. Verticilli sexflori, in racemum digesti. Corollæ cœruleæ labium superius falcatum, ad faucem compressum; inferioris laciniæ laterales lanceolatæ, media deflexa. Stylus e labio superiore prominens. — Tota planta tactu est viscosa.

43. *S. virgata* foliis oblongis erosis obtusis glabris, spicis virgatis.

Salvia virgata. IACQVIN. *hort. 1. p. 14. tab. 63. eximia.*

Hor-

Horminum creticum. RIV. *monop. tab. 63. bona.*

Habitat in Oriente? Perennis.

Simillima S. pyrenaicæ. Caulis quadripedalis, erectus, obtusus, hirsutus nec viscidus. Folia supra glabra, venis subtus, sicut petioli, hirsutis. Spicæ terminales lateralesque, longæ, rectæ, divergentes, e verticillis sexfloris remotis compositæ. Bracteæ cordatæ acutæ, calycibus longiores. Flores pedunculis brevissimis insident. Calyx hirsutus, sulcatus, labio superiore tridentato, inferiore bifido, dentibus acuminatis. Corolla nivea, pallide rosea aut cœrulescens, labii inferioris laciniis lateralibus lanceolatis.

44. *S. ceratophylla* foliis (alternatim) pinnatifidis lanatis, pinnis dentato-sinuatis, verticillis summis sterilibus. LINN. *sp. pl. p.* 39.

Horminum rarum Rauwolfii. GESN. *op. a perill.* SCHMIDELIO *edit. part. 1. tab. XII. fig. 104.* EIVSD. *fascic. 1. p. 18.*

Horminum ceratophyllum, rugosum, flore sulphureo. MORIS. *hist. 3. p. 393. sect. 11. tab. 13. f. 6.*

Horminum rugoso verrucosoque folio, cornu cervinum exprimente. PLVK. *alm. 186. tab. 194. f. 5.* HERM. *parad. bat. p. 186. cum icone præstantissima.*

Horminum syriacum. RIVIN. *monop. tab. 65. bon.*

Sclarea rugoso, verrucoso et laciniato folio. TOVRN. *inst. 180.*

Habitat in Persia, Asia minore, Syria, Mauritania. Biennis.

Caulis crassus, sulcatus, lanatus. Folia inferiora pinnatifida: laciniis alternis inæqualibus, sinuato-dentatis obtusis, rugosissimis, utrinque lana longa laxa vestitis, superiora minus laciniata, acutiora. Panicula brachiata. Verticilli remoti, sexflori, summi steriles.

 Bra-

Bracteæ cordatæ, acuminatæ, tomentoſæ, minus tamen, quam folia. Calyces lanati: labio ſuperiore tridentato (medio breviore) inferiore bifido, utroque mucronato. Corolla purpureo-violacea. Labium ſuperius falcatum, apice emarginatum, inferioris laciniæ laterales longæ. Stamina labio ſuperiore longiora. Semina e rotundis angulata, fuſca.

45. *S. ceratophylloides* foliis pinnatifidis rugoſis villoſis, caule paniculato ramoſiſſimo. LINN. *mant. p.* 26.

Salvia Merjamîe? FORSKOL. *fl. arab. p.10. n.29.*

Salvia. ARDVIN. *ſpec.2. p.12. f.2.*

Habitat in Sicilia, Aegypto. FORSKOL.

Caulis erectus, villoſus, paniculatus, ramoſiſſimus. Folia petiolata, pinnatifida, rugoſa, villoſa, laciniis plerisque oppoſitis, laciniatis, obtuſis, margine ſubcartilagineo. Bracteæ ſeſſiles, cordatæ, acutæ, pilis longis albis ciliatæ, calyce breviores. Racemi breves, obtuſi, e verticillis denſis, piloſis conflati. Calyx piloſus, præcipue ad baſin; labium ſuperius magnum, tridentatum, dente medio parvo; labii inferioris dentes rigidi. Corolla parva. — Convenit quidem cum S. ceratophylla ratione figuræ foliorum; ſed folia viridia, non tomentoſa, evidentius petiolata, pili verticillorum recti, exſtantes, ſatis hanc diſtinguunt, cum S. ceratophylla obducta ſit lana varie criſpa et intricata.

46. *S. Barrelieri* foliis haſtato-lanceolatis inæqualibus ſerratis, caule folioſo erecto.

Horminum ſilveſtre majus, haſtato folio, flore cæſio hiſpido. BARREL. *obſ.236. ic.186.*

Horminum majus haſtato ſive lapathi unctuoſi foliis. MORIS. *hiſt. 3. p.393.*

Sclarea folio triangulari, dentato. TOVRN. *inſt.180.*

Ha-

Habitat in Hiſpania. BARRELIER.

Caulis erectus, bi- ſ. tricubitalis. Folia haſtato-ſeptemlobata, lobo medio producto lanceolato, inæqualiter ſerrata, acuta, hirſuta, petiolata. Verticilli in racemos digeſti. Bracteæ parvæ, ovatæ, ciliatæ, acutæ. Verticilli ſexflori. Calyx villoſus, labio ſuperiori tridentato, inferiore bifido. Corollæ tubus brevis, labium ſuperius falcatum, erectum, emarginatum, magnum; inferius breve, lacinia media deflexa. Stamina longitudine labii ſuperioris. Stylus galea longior. Semina rotunda, fuſca. — Species obſcura, a ſolo BARRELIERO viſa.

47. *S. nutans* foliis cordatis obſolete quinquelobis eroſis, caule ſubrotundo, racemis nutantibus.

Salvia nutans. LINN. *ſpec. plant. p. 39.*

Salvia foliis cordatis, obtuſe crenatis, ſpicis florum nutantibus. KRASCHENINNIKOW *in nov. comment. Petrop. I. p. 378. t. 14.*

Salvia caule nudo, ſpica florente pendula. HALLER *in comment. Gœtting. I. p 210. t. 11. bon.*

Habitat in imperio Rutheno in collibus apricis, in quas montes Vralenſes meridiem verſus deſinunt. Perennis.

Caulis erectus, obtuſus, pubeſcens, ad radicem et inferne folioſus, ſupra aphyllus, ramoſus. Foliorum caulinorum duo paria; hæc cordata, ita tamen ut alter ſinus paullo inferior ſit altero, obſolete quinquangula, margine eroſa, acuta, ſupra ſaturate viridia, infra pallida, ſubtomentoſa, petiolata: petiolis pubeſcentibus, in infimis foliis longiſſimis. Racemi plures laterales, terminaliſque, longi, apice nutantes. Verticilli ſexflori vel decemflori. Bracteæ cordatæ, nervoſæ, acuminatæ. Calyx ſtriatus, compreſſus, labio ſuperiore breviore, minute tridentato; inferiore bifido, acuto. Corolla ſaturate cœrulea. Tubus calyce paullo longior; labium ſuperius erectum, compreſſum, emarginatum, punctis albis conſperſum; infe-

inferius trifidum: laciniis lateralibus ovato-oblongis, media fubrotunda, integra. Stamina longitudine labii fuperioris. Stylus albus; ftigma purpureum e labio fuperiore prominens. Semina nigra, fubrotunda. — Interdum variat, obfervante perill. HALLERO, floribus albis.

48. *S. haftata* foliis haftato-lanceolatis crenatis, caule fubnudo, racemis cernuis.

Habitat in imperio Rutheno?

S. nutanti maxime adfinis. Caulis erectus, obtufus, pubefcens, ad radicem et inferne foliofus, fupra aphyllus; ramofus. Folia infima bafi inæqualiter exfecta, haftata: hamo haftæ duplici: poftico brevi, retrorfum, antico majore, antrorfum fpectante; tertio minimo his fæpe interjecto; lanceolato-triangularia, duplicate crenata, acutiufcula, rugofa, fupra glabra, fubtus leviter pubefcentia; petiolis latis infidentia. Folia ramis fubjecta parva, angufta, cordato-lanceolata, fere integerrima, pubefcentia. Racemi laterales plures, et terminalis, erectiufculi; fed nonnihil ad latus flexi, ifti nonnunquam ramofi. Verticilli fexflori. Bracteæ calyce minores, cordatæ, nervofæ, acutæ, pubefcentes. Calyx ejusdem magnitudinis et figuræ, fed labiis finu tantillo profundiore feparatis. Corolla S. nutantis. Stylus longius exfertus. — Defcriptionem ad exemplum, ex Anglia allatum, quod in herbario fuo fervat ill. SCHREBERVS, adornavi. Patriam ignoro. A S. Barrelieri differt figura hamorum haftæ, et magnitudine, qua huic admodum cedit.

49. *S. betonicæfolia* foliis lanceolatis crenatis, caule fubnudo, racemis cernuis.

Habitat in imperio Rutheno?

Filia, ut videtur, S. nutantis, cum ea convenit habitu, caule ad radicem et inferne tantum foliofo, fuperne aphyllo, obtufo, pubefcente. Folia radicalia petiolis longiffimis quoque infident, caulina gradatim brevioribus; omnia bafi inæqualiter exfecta; at forma longe

longe a S. nutante recedunt, et lanceolata, (fere Betonicæ officinalis) inæqualiter crenata, inferiora obtuſa, ſuprema acutiuſcula, rugoſa, ſupra lævia, ſubtus leviſſime pubeſcentia. Bracteæ et flores S. haſtatæ magis, quam nutanti ſimiles. — Anne locus natalis e S. nutante hanc formare potuit? an copula S. nutantis cum alia ſpecie hanc produxit?

Alias ſpecies, ex iconibus non ſatis cognoſcendas, quales ſunt

Horminum minus, betonicæ folio, flore purpureo. BARREL. *obſ. 230. ic. 167.*

Horminum hæmatodes minus, flore purpureo. BARREL. *obſ. 231. ic. 168.*

Horminum folio laciniato. RIV. *monop. tab. 60.*

Horminum folio ſalviæ. *ibid. t. 61.*

Horminum flore carneo. *ibid. tab. 64.*

Horminum æthiopicum. *ibid. t. 65.*

Horminum flore variegato humile. *ibid. tab. 66.*

Horminum ſinenſe triphyllon, caryophyllatæ foliis, ſpica florum galeopſeos legitimæ Dioſcoridis. PLVK. *amalth. p. 119. tab. 410. fig. 6.*

pluresque, quarum icones nullæ exſtant, ſicco, quod ajunt, pede tranſire cogor.

§. VIII.

Cum plurimis generis noſtri ſpeciebus odor et ſapor ſatis fortis ſit aromaticus: in medicina quoque magnam utilitatem ab iisdem exſpectare licet. Sed adhuc vix cum

una

una alterave ſpecie experimenta ſunt inſtituta, quæ docent, qualem quævis ſpecies exſerat in corpore humano efficaciam. Acquieſcam igitur in adducendis pauciſſimis illis, quæ hucuſque ab auctoribus dignæ habitæ ſunt, ut in pharmacopoliis aſſerventur.

SALVIA, ſpecies noſtra prima, in omnibus reperitur officinis pharmaceuticis. Nonnulli quidem Medici contendunt, colligendam eſſe varietatem tam majorem, quam minorem; ſed cui bono, equidem non perſpicio; minorem potius ſufficere, perſuaſum habeo, cum majori viribus antecellat, id quod præter reliqua experimenta odor et ſapor jam ſatis ſuperque docent. Proſtant hujus herba, flores, aqua, conſerva, oleum, et in quarundam regionum officinis pharmaceuticis ſpiritus. Apud veteres etiam ſemen in uſu fuiſſe, ex AETIO probari poteſt.

HORMINVM, Salviam noſtram decimam ſextam, cujus ſemen aſſervatur, hodie vix amplius in uſum trahunt Medici; notandum tamen, in pauciſſimis officinis, veri Hormini ſemen reperiri, ſed plerumque ſemen Sclareæ Hormini nomine venire.

SCLAREA ſeu GALLITRICHVM, Salvia noſtra vigeſima ſeptima, offert officinis herbam, quæ vero, ut præcedens, noſtris temporibus ſcopo medico vix umquam adhibetur.

AETHIOPIS veterum, ſi noſtra eſt Salvia vigeſima octava, hæc quoque olim in officinis proſtabat; ſed cum jam ſupra §. II. dixerim, dubium hoc eſſe, idem de ejus uſu officinali eſt aſſerendum.

Sal-

Salvia ob egregiam virtutem ad varias medicamentorum compositiones recipitur, quarum præcipuas tantum adducam. Sic ingreditur aquam apoplecticam, asthmaticam, cephalicam, embryonum, hungaricam, Salviæ compositam, vulnerariam, acetum bezoardicum, balsamum cephalicum, species cephalicas, species pro decocto ad gangrænam, et nigro, et pro gargarismate adstringente, syrupum de stœchade, unguentum nervinum, stomachale, viride potabile. Qui plura præparata et farraginem medicamentorum, quæ Salviam recipiunt, scire cupit, adeat PAVLLINI *descriptionem nobilis Salviæ. Aug. Vind.* 1688.

§. VIIII.

Non quidem me præterit, magni nominis Chemicos in eruenda herbæ nostræ mixtione desudasse. Nihilo tamen secius experimenta præcipua repetere, superfluum non duxi; quod in laboratorio cl. FRISCHMANNI, Pharmacopœi Erlangensis meritissimi dexterrimique, omni adhibita cura, factum est. Horum summam nunc breviter enarrabo.

Herbæ Salviæ officinalis minoris sine stipitibus, collectæ eo tempore, quo jam racemos protrudere inceperat, uncias duas cum aquæ destillatæ mensuris duabus decoximus, et inde leni caloris gradu, quo nec ebullire, nec empyreuma contrahere poterat, præparavimus extractum ultra consistentiam pilularum inspissatum. Obtinuimus hoc modo extracti aquosi primi vnciam dimidiam et grana viginti octo. Color sub initium inspissationis egregie viridis, inspissatione peracta nigricans erat; odor le-

nior, quam herba, et ficut jam b. CARTHEVSERV's obfervavit, ad odorem prunorum coctorum accedebat; fapor amarus. Refiduæ portioni exficcatæ fpiritus vini rectificatiffimi uncias fedecim affudimus. Poft præviam digeftionem, expreffione leni et deftillatione obtinuimus extracti refinofi fecundi drachmam unam cum dimidia et grana tria. Hujus color erat e viridi nigricans, odor penetrans idem ac herbæ recentis, fapor amarus fimulque aromaticus. Nequaquam igitur planta noftra fub præparatione extracti vires fuas, propter quas expetitur, amittit, licet hoc contendat WEISHEIT in *diff. de Salvia Præf. b.* WEDELIO *habita. Ienæ* 1715. *p.* 33.

Ejusdem Salviæ herbæ unciis duabus fpiritus vini rectificatiffimi uncias fedecim affudimus. Poft debitam digeftionem et abftractionem fpiritus per deftillationem, extracti refinofi primi drachmas duas cum dimidia et grana duo nacti fumus, coloris e viridi nigri, odoris ejusdem fere cum herba recenti, et faporis amari camphorati. Refiduam portionem cum fufficiente aquæ deftillatæ quantitate decoximus, quo facto poft expreffionem accepimus extracti aquofi fecundi drachmas tres cum dimidia, et grana quinque, cujus color fuit nigricans, odor lenis, vix cum odore Salviæ conveniens, fapor amarus.

Refiduas utriusque extractæ herbæ partes combuffimus, et e fingulis portionibus cinerum fcrupulos duos cum dimidio obtinuimus, qui dederunt grana duo falis lixivii.

§. X.

§. X.

Deſtillatione unciarum octo herbæ Salviæ cum ſufficiente aquæ communis quantitate obtinuimus aquam fragrantem, e qua olei eſſentialis ſcrupulum unum et grana quatuor, primo albi, temporis vero lapſu luteſcentis ſeparavimus.

Herbæ Salviæ libra una ſuper lamina ferrea combuſtæ dedit drachmas decem cinerum, e quibus poſt coctionem cum aqua deſtillata obtinuimus alcali drachmas duas cum dimidia et grana ſex. Cineribus Salviæ præter ſal alcali etiam ineſſe acidum ſalis communis, perill. DELIVS, præceptor meus ſummopere colendus, expertus eſt. Salviam nempe accuratiſſime, ne peregrini quid illi adhæreret, combuſſit, et obtinuit inde ſal, quod cum aqua forti conſtituit aquam regis. Id quod IDEM perill. Auctor expertus eſt in cineribus clavellatis. Vid. *Erlang. gelehrte anmerk. ann.* 1772. *XVI. Stück.* E cinere magnetis adminiculo miculas quasdam martiales extrahi, ab EODEM certior factus ſum.

§. XI.

Vncias quatuor herbæ Salviæ cum cinerum clavellatorum unciis duabus et aquæ libra una cum dimidia deſtillavimus, et inde abſtraximus aquæ uncias ſedecim; hæc aqua deſtillata odore ab aqua Salviæ, vulgari modo deſtillata, paullulum recedebat, et ſyrupo violarum addita, colorem illius mutabat in viridem. Vnde patet, Salviæ ineſſe quoque alcali volatile, cujus præſentiam tam

in hac, quam in multis aliis plantis, ſimili experimento probavit cl. WIEGLEB. Vid. *ejusd. Verſuche über die alcaliſchen Salze p.* 215. Extracto Salviæ aquoſo, aqua denuo ſoluto, addidimus ſolutionem vitrioli martis. Hac ſolutione color tincturæ quidem profundior reddebatur, nequaquam vero niger. Perperam itaque TANCREDVS ROBINSON Salviam cum vitriolo, ut gallas, nigreſcere tradit apud RAI. *hiſt. pl. p.* 510. quod etiam in cl. LEWIS *mat. med. p.* 518. me reperire miratus ſum. Nequaquam ergo Salvia ad herbas adſtringentes referri poteſt, licet plurimi auctores hanc vim illi tribuant.

§. XII.

Carnem bubulam ab omni cute depuratam, in quatuor partes æquales diviſam, quatuor pyxidiculis vitreis probe mundatis injecimus, illosque charta bibula obtectos vigeſimo tertio Iulii in loco, quem aer libere transgredi poterat, repoſuimus.

In prima, quæ carnis hujus portionem cum aquæ deſtillatæ uncia una continebat, poſt viginti quatuor horas odorem cadaveroſum percepimus.

In altera pulveris corticis peruviani drachmas duas et aquæ deſtillatæ unciam unam carni adjecimus. In hac poſt quinquaginta quinque horas fœtorem eundem ſenſimus.

In tertia eidem carnis quantitati pulveris herbæ Salviæ drachmas duas et aquæ unciam unam addidimus. Ex hoc quatuor integris diebus ſive nonaginta ſex horis elapſis, ſimilis cadaveroſus odor prodiit.

In

In quarta denique pyxide carnis quantitatem eandem radicis Valerianæ officinalis drachmis duabus et aquæ destillatæ uncia una permixtam repoſuimus. Hujus miſcelæ odor demum trigeſimo primo Iulii, id eſt, poſt octo dies in cadaveroſum eſt mutatus; adeoque longe tardius quam in experimento doctiſſ. DRESKY. Conf. *ejus diſſ. inaug. de Valeriana officinali Linnei, Erlangæ* 1776. *habita.* §. *XIX.*

§. XIII.

Vires SALVIAE officinalis medicæ ex ejusdem principiis ſpirituoſis, gummoſis, reſinoſis, oleoſis, terreis et ſalinis facile colliguntur. Eſt enim remedium nervinum, alexipharmacum, antiſepticum, reſolvens, roborans, traumaticum, pectorale et uterinum. Herbam febribus intermittentibus mederi, HERMANNVS in *cynoſ. mat. med.* teſtis eſt. In America ſeptentrionali ſucco expreſſo cum ſucco citri commiſto febrem intermittentem, ibidem endemiam, ſæpius ſuperatam fuiſſe, cl. KALMIVS in *it. Americ. tom.* 2. *p.* 354. annotavit. Infuſum theiforme laudatur in peripneumonia, nec non aliis febrium generibus. In arthritide quoque Salviæ uſus commendatur. Eximias habet vires in morbis nervorum, epilepſia, vertigine, paralyſi, ſenſuum externorum et memoriæ debilitate. Contra morſum canis rabidi convenientibus auxiliis chirurgicis antea adhibitis, una cum ſcordii eſſentia acido vitriolico impraegnata, calidum Salviæ decoctum aſſumere ſuadet HEISTERVS *diſſ. de med. Germ. indig. Germ. ſuff. p.* 37. Specifice laudatur in tremore artuum interne aſſumta, ſimulque externe in balneis adhibita. Ad optima refertur cephalica. Vid. ill. ISENFLAMMII, Præceptoris,

ris, cujus multa in me merita grata mente veneror, *diss. de methodo plantarum medicinæ clinicæ adminiculo. Erlangæ* 1764. §. *XXVIII.* In tussi bonos sæpe producit effectus. In exspuitione puris post febrem singultosam herbam nostram laudat HIPPOCRATES *de morbis lib. II.* Decoctum vinosum in cardialgia cum successu propinari, e DECKERO RAIVS tradit. In anorexia quoque ventriculo grata est. Teste cl. VARNIER epoto infuso Salviæ nonnulli ægrotantes a calculo vesicæ fellis sunt liberati. Vid. *Comment. Lips. T. VII. p.* 195. Vrinam quoque promovet. A PLINIO commendatur Salvia cum Absinthio assumta in dysenteria. Ad fluxus menstrui suppressionem, a lentore humorum inductam, tollendam cum fructu adhibetur; sicut etiam in morbis, quæ exinde oriri solent, præcipue cachexia, chlorosi, malo hysterico cet. Neque ad nimium fluxum, a vasorum laxitate natum, cohibendum inutilis deprehenditur. In fluore albo et plurimis aliis uteri morbis egregias vires obtinet. A veteribus multis extollebatur laudibus in sterilitate; inter alia, quæ referunt, exempla, legimus, cum in Aegypto pestis grassaretur, illa superata, mulieres, quæ supererant, Salviæ succo usas et inde omnes fecundas esse redditas; quæ vis si vere ei inest, a vi roborante dependet, e qua etiam explicanda est vis abortum præcavendi. In deficiente lacte mulierum commendat Salviam HIPPOCRATES *de nat. mul. p.* 583. *ex edit.* FOES. Aqua vinosa ad optima pertinet cardiaca, et optimos producit effectus in sudoribus symptomaticis, post morbos acutos sæpe remanentibus.

Externe Salvia discutit et roborat. Exhibetur pro collutione oris in aphthis, nec non scorbutica gingivarum

laxi-

laxitate dentiumque vacillatione, ita ut omnino rectissime pro dentifricio adhibeatur quotidiano. Decoctum vinosum laudatur in odontalgia ab HERMANNO l. c. In angina sub gargarismatis specie frequenter et cum fructu adhiberi solet. Vulneribus impositam, sanguinem sistere, ulcera, præcipue uteri, depurare, afferunt DIOSCORIDES et PLINIVS. Contra gangrænam et sphacelum in usu est, de qua vi multi græcam Salviæ minoris denominationem (σφάκελον) derivant. Contra ictus animalium venenatorum prodest. In se ipso WELSCHIVS sanavit ictum vespæ, nec non araneæ, solis foliis recentibus impositis. Vid. *Ephem. N. C. Cent.* I. *Ann.* 8. *obs.* 35. In fomentis adhiberi potest in plurimis morbis antea adductis, et oleum commode ingreditur balsama cephalica. Ad cadavera condienda aliis plantis addi potest.

Vsum Salviæ diæteticum ad longævitatem, multis extollit laudibus DEPONS in *obs. cl.* GAVTIER. Vid. *comment. Lips. T. VI. p.* 299. Ob vim alexipharmacam, una cum aliis similibus medicamentis, in morbis contagiosis prophylactice adhiberi olim solebat, et adhuc passim solet. Vicem herbæ Theæ optime explere, auctor est STENZEL in *diss. de Salvia in infuso adhibenda hujusque præ Thea Chinensi præstantia*, Resp. FEYERABEND, *Wittenbergæ* 1723 habita; ubi Chinenses maximi habere Salviam, et mirantes, Europæos Theam præferre, lubenter cum Salvia optimam suam Theam commutare, narrat. Similia leguntur in *historia plantarum*, quæ summo BOERHAAVIO tribuitur, p. 235. Tota vero narratio fabulosa est, neque vel minima Salviæ portio pro usu diætetico

in Chinam importatur; quod eo certius affeverare poffum, cum et HALDIVS hac de re fileat, et teftem habeam omni exceptione majorem, ill. RVDOLPHVM, Præceptorem nunquam non pie venerandum, qui et Bataviæ in infula Iava, et Cantoni in China aliquamdiu commoratus eft, numquam tamen Salviam a Chinenfibus emi aut confumi vidit.

§. XIIII.

Paucis nunc addam vires aliarum quarumdam Salviæ fpecierum, quæ ab Auctoribus recenfentur.

SCLAREA, odoris fragrantia omnes fere reliquas Salvias fuperans, hodie a Medicis vix ufurpatur. Laudantur tamen ejus folia in hyfterica paffione, et I. BAVHINVS unguentum quoddam e Sclarea cum butyro, addita Tacamahaca, parare docet, in fuffocatione hyfterica et fimilibus affectibus umbilico imponendum. Decoctum vinofum ventriculum confortare, multi funt, qui dicunt. In fluore albo, nec non in colica, Sclareæ magnas vires tribuit ETTMVLLERVS. Folia cum aceto et melle pannos difcutere, auctor eft MATTHIOLVS. Tumores quoque refolvere et putredini refiftere, afferitur in BOERHAAVII *hift. plant.* p. 232. Semen, oculis inditum, quæ in illos inciderunt, educit, mucilagine, qua fcatet, corpora peregrina fibi agglutinando.

HORMINI femen ad venerem ftimulare, ut veteres volunt, hodie vix erunt, qui credant; idem vero oculos a corporibus peregrinis purgare, quæ vis quoque femi-

ſemini S. verbenacæ, teſte MILLERO, eſt concedenda, facile largimur. Folia in Hydrope interne dari, in forma cataplasmatis vero, illis, qui ex alto ceciderunt, utiliter imponi, traditur in BOERH. *hiſt. plant.* Eadem pulveriſata pro gingivis eroſis reſtituendis et dentibus vacillantibus firmandis celebrantur in *Bresl. Samml. Part. XXV. p.* 265.

SALVIA AETHIOPIS, ſi Aethiopis veterum cum noſtra eſt eadem, pleuriticis, iſchiaticis et ſanguinem exſpuentibus medetur. Ruſtici illa utuntur ad ulcera, etiam inveterata, ſananda, teſte cl. GOVAN in *ill. botan. p.* 2.

SALVIAE HISPANICAE folia decocta in capitis, ventriculi et nervorum affectibus prodeſſe, aſſerit TARGIONI TOZETTI in *app. ad* MICHEL. *catal. plant. horti Florentini. p.* 169.

SALVIA GLVTINOSA in morbis pectoris et ad calculum laudatur in *Bresl. Samml. XXX. Verſ. p.* 96. in tuſſi ferina ab ill. SCOPOLI. Folia cum ſucceſſu alpicolas imponere tumoribus maturandis, teſtatur SCHEVCHZERVS *itin. alp. T.* I. *p.* 48.

§. XV.

Supereſt, ut uſum plantarum noſtrarum œconomicum paucis adhuc tangamus. *Salvia officinalis* noſtratibus condimenti inſtar inſervit; ramuli enim ejus variis adduntur cibis. Sic infiguntur e. g. carni vervecinæ, anguillis etc.

ad gratiorem ſaporem iis conciliandum. *Salvia Sclarea* ab œnopolis additur vinis, ut ſapore moſchato, quem multi amant, imbuantur; at cum potantium detrimento, dum valde inebriant, temulentiam, cephalalgiam et vertiginem efficiunt, quem effectum etiam exſerunt vina *Salvia pratenſi L.* mangoniſata. Vid. cel. F. A. CARTHEVSERI *progr. ad D.* SCHNEKKERI, amici æſtumatiſſimi, *diſſ. ideam generalem ordinis plantarum verticillatarum* ſiſtentem, §. 3. et 4. Teſte MILLERO, flores quoque *Salviæ glutinoſæ* in Belgiis adhibentur, ut vina Rhenana gratum nanciſcantur ſaporem. *Salvia pratenſis* non modo vino, quod jam monui, ſed interdum ipſi cereviſiæ, humuli loco admiſcetur, ubi perinde noxios edit effectus, quam in vino. Vid. ill. GLEDITSCH. *phyſ. bot. œc. abhandl. vol.* 2. *p.* 375. *et* 160. Hujus plantæ in Germaniæ pratis copioſe creſcentis folia a pecoribus non amantur, nec ab ovibus comeduntur, niſi juniora. Salviæ officinalis flores apibus mel præbere, quo valde delectantur, jam a veteribus obſervatum eſt; FLORENTINVS eam inter jucundiſſima apum pabula refert in *Geopon. lib. XV. cap.* 2. *p.* 403. *ed.* NEEDH. Et ill. SCOPOLI in Carniolia eo minorem copiam mellis colligi, quo minus Salvia floret, teſtatur in *fl. carn. ed.* 2. *tom.* I. *p.* 27. Nec minus Salviæ pratenſis flores ipſis accepti ſunt; vid. ill. GLEDITSCHIVS *vom bienenſtande in der Mark Brandenburg. p.* 186. 284. Folia quoque hujus eodem teſte in *phyſ. abh. vol.* I. *p.* 21. ad coria denſanda adhiberi poſſunt.

§. XVI.

Salviam noſtram officinalem nonnumquam venenatam fieri poſſe, ideoque folia nonniſi bene lota adhibenda et ſum-

ſummitates plane removendas eſſe, traditio eſt in Germania vulgaris et vetus, licet in antiquis auctoribus nullam ejus inveniamus mentionem. Hoc venenum alii derivarunt a bufonibus ſub Salvia habitantibus, alii a vermiculis in ſuperficie foliorum reptantibus. Nec triſtes deſunt hiſtoriæ, quas veteres pro veris nobis reliquerunt. Sed tales eventus numquam a medicis ipſis vel aliis teſtibus fide dignis ſunt viſi; nec bufones veneno gaudent tam atroci, quam neceſſe eſſet ad veritatem harum hiſtoriarum; nec hæc animalia Salviam magis amant, quam alias plantas, quarum venenum nemo umquam metuit. Vermiculos, quos adeſſe KIRCHERVS aliique imaginantur, numquam ullo microſcopio detegere potui; neque potuit auctor *obſervationis* 27. in *Eph. N. C. ann.* 2. *p.* 53. Non minus erronea eſt eorum ſententia, qui e *ſcholæ Salernitanæ* illo:

Salvia cum ruta faciunt tibi pocula tuta,

probant, rutam prope Salviam plantatam hanc ab animalibus venenatis defendere. Omnia itaque, quæ de venenata Salviæ natura relata exſtant, fabulis adſcribenda eſſe arbitror; licet ideo lotionem herbarum culinarium inutilem nequaquam declarem.

§. XVII.

Hæc ſunt, quæ de Salvia collegi, obſervavi, et benevolo Eruditorum examini modeſte ſubmitto. Si quid offendent æqui Cenſores, quod non ſatis exhauſtum viſum fuerit; id argumenti difficultati potius, quam negligentiæ et incuriæ meæ tribuere non dedignentur. Quum dies diem doceat, fieri poteſt, ut harum rerum cognitione,

vel proprio ſtudio, vel meliora edoctorum admonitionibus aucta, ea, quæ vel caſtiganda vel ſupplenda viſa fuerint, aliquando emendem et addam. Interim, quoniam, qui me in his rebus doctrina et peritia ſuperant, inſtructione non indigent, eos, qui diſcere adhuc cupiunt, ut conatibus meis qualibuscunque mecum utantur, enixe rogatos volo.

T A N T V M.

THE-

THESES.

I. Homo ſine aëre vivere poteſt.

II. Non omnem inflammationem comitatur pulſus durus.

III. Antimonium diaphoreticum nequaquam pro calce inerti eſt habendum.

IIII. Venæſectio in morbis acutis nulla die abſolute contraindicatur.

V. Corporis agitatio in apoplexia nocet.

VI. Præter infantis motum, nullum certum graviditatis ſignum exiſtit.

